

SURİÇİ'Nİ EV MEKANI ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK

İCLAL AYŞE KÜÇÜKKIRCA

SURİÇİ'Nİ EV MEKANI ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK

İCLAL AYŞE KÜÇÜKKIRCA

SURİÇİ'Nİ EV MEKANI ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK

DİSA YAYINLARI

Yazar: İclal Ayşe Küçükırca

Proje Yönetimi: Murad Akıncılar

Düzeltili: Nihali Ayırbir

Kapak Tasarımı: Şendoğan Yazıcı

Mizanpaj ve Sayfa Düzeni: Şendoğan Yazıcı

Kapak Fotoğrafı: NarPhotos

Baskıya Hazırlayan: Atalay Göçer, DİSA

Basım Tarihi: Kasım 2018

Basım Yeri: MATSİS MATBAA SİSTEMLERİ - Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad.

No: 51 Sefaköy / İSTANBUL Tel: 0212 624 21 11

ISBN: 978-605-5458-35-5

Copyright © Kasım 2018

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA) izni olmadan çoğaltılamaz.

**DİYARBAKIR SİYASAL VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

**ENSTİTÜYA DİYARBEKİRÊ BO
LÊKOLİNÊN SİYASÎ Û CIVAKÎ**

**DİYARBAKIR INSTITUTE FOR POLITICAL
AND SOCIAL RESEARCH**

Mimar Sinan Cad. Aslan Apt. B Blok No: 12

21100 YENİŞEHİR/ DİYARBAKIR

Tel: 0412 228 1442

Faks: 0412 224 1442

www.disa.org.tr

disa@disa.org.tr

facebook.com/disadiyarkir

twitter.com/disadiyarkir

İclal Ayşe Küçükırca, doktora derecesini Binghamton Üniversitesi Felsefe bölümünde tamamlamıştır. Tezinin başlığı *Evsizlik ve Ev Kurma*'dır. Siyasi antropoloji ve sosyal teori, özellikle de mekan antropolojisi alanıyla ilgilenir. Çalışmalarında, mekanın öncelikle, toplumsal cinsiyete dair, sınıfsal ve ırksal yanlarının kesişimlerine tarihsel olarak yaklaşmaktadır. Diğer çalışma alanı (toplumsal) cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dair çelişkilerin farklı coğrafyalarda nasıl ortaya çıktığı üzerinedir.

Suriçi'ni Ev Mekanı Üzerinden Düşünmek başlıklı bu araştırma Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA) Adalet ve Barış İnşası Araştırma Programı çerçevesinde ve Chrest Vakfı ile Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliğinin desteğiyle yapılmıştır. Çalışmada yer alan görüşler, DİSA, Chrest Vakfı ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliğinin görüşleri ile örtüşmeyebilir.

işbirliğiyle.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
Önsöz	9
Suriçi'ni Ev Mekanı Üzerinden Düşünmek	15
1. Yöntem	16
2. Teorik Tartışmalar	17
Harekete, Gelmeye, Gitmeye Dair	21
3. 2013-2015 Çözüm Sürecinin Bitişi ve Çatışmaların Başlaması	23
4. Hak Mahrumiyetinin Sonucu Olarak Evsizlik: Değişim Değeri Olarak Evin Kaybı	27
5. Mahremiyet Mahrumiyeti Olarak Evsizlik: İnsanın İki Yanı—Mahremiyet ve Görünme (İçsellik ve Dışsallık)	30
6. Hafıza Mekanı Olarak Ev(sizlik)	33
7. Üretim İlişkilerine İçkin Dayanışma Mekanı Olarak Ev	37
Ev Olarak Suriçi, Aile Olarak Surlular	37
Ev Ekonomisinin Kurucuları Kadınlar	39
8. Özel Ev'in Kamusal Ev Üzerindeki Etkisi	42
9. Sonuç	43
2013-2015 Çözüm Süreci Sonrası Diyarbakır Sur ilçesinde Yaşananlar	45
Kaynakça	53

TEŞEKKÜR

Özellikle Tahir Elçi suikastinin ardından Suriçi'nden göçler hızlanmıştı, bomba sesleri kesildiği saatlerde evimin önünden insanlar alabildikleri kadar eşyayla, el arabalarıyla Sur'u boşaltıyorlardı. Çatışmaların ertesinde Sur'da evini kaybedenlerle görüşmelere başladım.

Senelerdir Sur'dan tanıdığım, ailece dost olduğumuz, referans görüşmecim Aslan da uzun süre evini terk etmemek için bekledikten sonra canını kurtarmak için evini bırakıp çıkanlardan biriydi. Evlerini kaybetmelerinin birkaç ay sonrasında Aslan'la konuşurken "20 yıllık emeğim gitti." demişti. Bazı sözler bedene yapışır kalır ve zaman zaman aklınıza gelir ya, bu cümle de öyle oldu. Sonrasında bir insanın 20 yıllık emeğinin yerle bir edilmesini bizzat deneyimlediğim bir dönemde, değerli meslektaşım Murad Akıncılar'dan bir e-mail geldi ve Suriçi'nde başladığım görüşmelere devam etmeye ve bu yazıyı DİSA için yazmaya onun desteğiyle karar verdim. DİSA Adalet ve Barış İnşası Araştırma Program koordinatörü Murad Akıncılar yıllardır biriktirdiği tüm entelektüel ve insanî birikimini Diyarbakır'a akıtan bir insandır, onu anlatmak bana düşmez. Bu çalışma, onun sakin desteğiyle çıktı. Murad, her sıkıştığım da başka bir sorunu çözdü, yazının her aşamasında emeği geçti. Bu nedenle bu çalışma sadece benim değil Murad ile ikimizin çalışmasıdır.

Murad dışında, DİSA'ya bu çalışma süresince verdiği emek için gönülden teşekkür ederim. Heinrich Böll Stiftung Derneği'nden Semahat Sevim'e verdiği motivasyon ve düzenlemeler için teşekkür etmeliyim ve Eğitim-Sen'e her daim sağladığı her türlü destek için teşekkürü borç bilirim. İki yıl önce hayatımda çok şey kaybettim ama kazandıklarım da oldu; 15 sene sonra yeniden yakınlaştığım İstanbul ve ailem. Son iki sene onların desteği olmadan geçemezdi. Her şey için teşekkür ederim. Son olarak, başta Aslan ve Güler olmak üzere, bana içlerini yani evlerini açan ve açmayan tüm Suriçi sakinlerine en derin saygılarımı sunarım.

ÖNSÖZ

Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA), dünyanın farklı ihtilaflı coğrafyalarına ilişkin “geçiş süreci adaleti”, “onarıcı adalet”, “siyasal şiddet”, “çok kültürlülük ve demokrasi”, “barış araştırmaları” ve “çatışma dönüşümü ya da çözümü” alanlarında kamuoyunu bilgilendiren kurumların mütevazı bir örneği. Bununla birlikte, Diyarbakır Suriçi’ni ev mekanı üzerinden ele alan bu araştırmayla DİSA ve Dr. İclal Ayşe Küçükkirca birkaç açıdan özgün ve ayrıksı bir incelemeyi kamuoyunun bilgisine sunuyor.

Ev’in bir *mekan* olarak kaybı, bu incelemede, bir hak mahrumiyeti, mahremiyete taciz, hafızaya yönelik tahrip ve sosyal dayanışmaya darbe boyutları ile ele alınıyor. Ev kaybını Diyarbakır’ın tarihi kent merkezinde yaşayanlar nezdinde bir saha çalışması yaparak ele almak, bir hukuk tartışması açıyor öncelikle. Ardından araştırmacı, kadınlarla konuşarak mahremiyete saldırı temasını ele almasına rağmen “yuva ve dişi kuş” iliştiirmelerine kapılmayan bir gözle incelemesini sürdürüyor. Bir mahalle sosyolojisi analizini *içeriden* yaptığı için kültürel özcü tekrarları, folklorik kalıpları aşmanın imkanlarını gösteriyor. Bu araştırma, disiplinlerarası bir inceleme olarak dünyanın pek çok yoksul semti için yapılan *toplumsal dayanışma ağları* analizine bir katkıda bulunuyor. Ancak bu veri-kavram-bilgi yoğun araştırmanın DİSA açısından görelî bir yüksek manevi değeri de var. Bu değer, çatışmanın sonuçlarının yayılarak devam ettiği bir bağlamda, genel eğilimi doğrulayan istisnalar dışında Diyarbakır’ın batılı araştırmacılar, Suriçi’nin ise kentlin sivil toplumunun çoğunluğu tarafından bile yetim bırakıldığı, korkunun başat duygu olduğu bir evrede yapılmış bir saha çalışmasına dayanmasından kaynaklanıyor.

Bu araştırmanın hikayesi biraz da bizim hikayemiz. Bu hikayeyi özetledikçe elinizde tuttuğunuz bu kısa ve yoğun incelemenin görelî manevi değerinin neden yüksek olduğunu anlayacaksınız.

Dünyanın savaş, şiddet ve çatışma bölgelerinde araştırma yapan sosyal bilimcilerinin önemli bir kısmı, veri toplama ve analiz aşamasında bazı kriterlere uyulursa bu verilerden objektif sonuçlara ulaşılabileceğini metodoloji derslerinde illa ki “öğrenmiştir”. “Objektif bilgiye ve oradan siyasal ve sosyal sonuçlara ulaşmak çatışma sürerken mümkün mü?” sorusuna ise Somali, Afganistan ve Suriye’de saha araştırma deneyimi olan Profesör Dipali Mukhopadhyay olumsuz cevap veriyor.¹ Bunun belli başlı iki nedeni var:

1 The Washington Post, “Yes It Is Possible to do Research in Conflict Zones. This is How”. Romain Malejacq ve Dipali Mukhopadhyay, 5 Nisan 2017.

İlkinde göre çatışma bölgelerinde araştırma yapan yerel araştırmacılar büyük oranda zaten “taraf” oldukları veya öyle kategorize edildikleri için zaten marjinalize ediliyorlar. İkincisi, sahaya dışarıdan gelen dolayısıyla verilere erişme, bilgileri destekleme ve kendilerini koruma adına yerel bir ilişki ağına ihtiyaç duydukları için aslında *çatışma bölgesinde çatışma üzerine araştırma* yapmayı projelendirmiş batılı araştırmacıların, yerel düzeyde ulusal, etnik, siyasi ve kültürel olarak *dışsallıkları* baki kalıyor.

Zaten yukarıdaki gerçekçi açıklamaları yapan dünyanın en riskli bölgelerinde çalışan araştırmacının işyeri New York’taki Columbia Üniversitesi ve aynı kentteki Arnold A. Saltzman Savaş ve Barış Etütleri Enstitüsü. Batılı araştırmacı çatışma bölgesinde aslında kendi sosyal, siyasi pozisyonuna uygun ilişki ağına ya da Profesör Mukhopadhyay’ın tanımlaması ile kendi “aşiretinin” sınırlarına kadar gidebilir ancak. Sadece yerel elitin değil, dışarıdan gelen batılının da bilgiye erişimini sınırlayan bir *aşirete* dâhil olduğu düşüncesi oldukça cesur bir haddini bilme yeteneğine denk düşüyor.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasına devrolmuş çatışma dinamikleri üzerine (Bask Ülkesi, Kuzey İrlanda, Korsika, Kosova’dan güncel çatışma örneklerine değin) saha araştırması da dahil hem veriye hem de bilgiye dayalı araştırma yapan sosyal bilimciler hep olageldi. Ayrıca dünyanın pek çok çatışma bölgesinde devlet ve devlet dışı güçlerin denetimi altında insani yardım ve destek çalışması yapan on binlerce kuruluş var. Çatışma bölgesine gelip bir iki gün mülakat yapıp dönen akademisyenler var. İnsan hakları konusu dahil farklı toplantılar için gününbirliğine gelip geri dönen gazeteci, aydın, iş insanları gibi elit gününbirlikçiler de olur. Farklı bölgelerde, çatışma bölgesinde mukim kamuoyu araştırması yapan şirketler, farklı ekonomik ve siyasi güç odaklarının lobi kuruluşları hep var oldular. Ancak az sayıda örneğin olduğunu önsel olarak kabul ederek şu iddiayı dile getirmek mümkün: *Çatışma süreci ve mekanı içerisinde* çatışmanın ve şiddetin hangi boyutuna ilişkin olursa olsun, saha araştırmasına dayalı bir araştırma odağı olarak var olan bir bağımsız araştırma merkezi istisnaidir.² DİSA’nın kaderi bu istisnalardan biri olmuştur.

2 Kolombiya’da çatışmaların 60’lı yıllardan beri hüküm sürdüğü Cesar eyaletinde 2014 yılında, yani çatışmalar bittikten sonra bir hafıza merkezi olarak *Centro de Memoria del Conflicto* kuruldu. Asli mali finansörü USAID’dir. Ne olduğunu bilen bilir. Afganistan Kabil’de ise özel güvenli bölgede Boston Üniversitesi’ne bağlı *American Institute of Afghanistan Studies* çalışma yürütür. Amerikan Denizaşırı Araştırma Merkezleri Konseyi CAORC’a bağlıdır. Filistin ile ilgili doğa ve kent hakkını merkeze alan LRC Bağımsız Araştırma Enstitüsü’nün Betlehem ve Nablus’ta şubeleri olmakla birlikte merkezi İsrail tarafından kontrol edilen Kudüs’tedir. 6 ayda bir yenilenen kararnamelerle kapalı tutulmaktadır. Toprak ve arazi işgallerinin kaydını tutmaktadır.

DİSA'nın çatışma dönüşümü ya da çatışma çözümü üzerine çalışacak, çoğulcu, özerk, barış odaklı bir araştırma enstitüsü hedefi ile kurulup çatışmanın kıyısında kalmış bir kurum haline gelmesinin bir hikayesi, hatta bir mantığı var. Çatışmanın açılış sahnesi olarak kabul edilen Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi'nin öldürüldüğü 28 Kasım 2015 tarihinden bir gün sonra Diyarbakır'da DİSA ile birlikte toplantı düzenlemek isteyen batılı iki araştırma kurumu vazgeçtiklerini bildirdiler. Ardından devam eden bütün çatışma süreci ve sonrasında, hep adet olduğu üzere Diyarbakır'a her şeyi İstanbul ve Ankara'da planlanmış a projesinin b toplantısı için bile kimse gelmez oldu.

Dr. İclal Ayşe Küçükırca ise çözüm süreci döneminde DİSA'nın onarıcı adalet çalışmalarına katılmış, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan bir İstanbullu olarak Sur'a inen sokaklardan birinde yaşamış bir insan. Diyarbakır'da çatışmalar ve yıkım başlayınca, daha önce New York Binghamton Üniversitesi'nde siyaset felsefesi dersi veren bu genç öğretim görevlisi, ünlü sosyal tarihçi adına kurulmuş Fernand Braudel Enstitüsü'nde üzerine çalıştığı mekan çalışmalarına bu kez yıkılmış bir antik kentin insanları için geri döndü. Aslında ilk mülakatlarını daha ortada bir proje yokken yapmaya başladı.

Diyarbakır'ı proje cazibe merkezi ya da oryantalist ilgi nesnesi olarak gören araştırmacılardan olmadığı için Diyarbakır'ın insanını anlamaya çalışan meraklı bir yetenek olarak maaşını, işini kaybettikten sonra da araştırmaya devam etti. New York'tan Mardin'e siyasetin dersini veren bu akademisyen, Suriçi'nde yaşayan insanların tüm siyasal olgunluklarına, kuşaklar boyu görmüş geçirmişliklerine rağmen hiçbir şekilde hazır olmadıkları yıkıma gündelik siyaset filtresi ile bakmayı kabullenmeyerek *Suriçi insanını* merakının ve analizinin odağına aldı. O dönem büyük siyasetin unuttuğu şeyi yani.

Biz de DİSA olarak en azından araştırmacımız, rapor editörümüz, gönüllülerimiz, enstitü ile ilgilenen kurucularımız, birlikte çalıştığımız saha araştırmacıları ve çalışanlar olarak o asil ihmal edileni yapmaya çalıştık hep.

2016 başından itibaren DİSA'da Mimar Melike Elik koordinatörlüğünde "Diyarbakır İçin Sürdürülebilir Yaşam ve Mekan Araştırma Programı" başlattık. Ardından mimar, şehir plancısı, ekonomist ve 11 farklı üniversiteden akademisyen ile insan hakları ve mimarlığın kesişim alanında uluslararası bir otorite olan *Goldsmith College*'den Profesör Eyal Weizman DİSA'da yaklaşık 20 uzmana yarım günlük bir forensik mimarlık dersi verdi. Diyarbakır gibi tarihsel bir yıkım yaşayan ve gündelik yaşamı felç olmuş bir kent için kendi yıkım deneyiminin bilgisini üretmek açısından bu önemli bir fırsattı. İşte Ayşe

Hoca bu kent ve mekan atölyelerinin ikincisinde hane kavramı ve mekan algısı üzerine aralarında yüksek lisans öğrencilerinin de bulunduğu bir gruba mekan analizinin girişini yaptı. Bu tartışmalar, çocuk ve kadın odaklı mekan tasarımı konusunda Peyzaj Mimarı Zeynep Akıncı'nın sunuşu ile devam etti.

Biz de DiSA olarak öğrenmeye devam ediyorduk. Bu arada gündelik politika çıkarlarından bağımsız bir mekan politikası tartışmasının ancak modernist kentsel mekan düzenlemesi mantığından uzaklaşarak yapılabileceğine ikna olmuştuk. Mekan ve ev, ister betonarme ister bazalt doku-plastik biçimi ile kurulmuş olsun, içinde-yanında-etrafında yaşayan insan ve tüm canlılar ile bir içerik, kültürel kimlik kazanıyordu.

İtalyan Mimarlık Tarihçisi Manfredo Tafuri'yi okurken aslında araba girmeyen dar sokaklardan duyulan rahatsızlığın, çatışma vesilesi ile dev arterler açarak her yeri ulaşılabilir kılmaya dönüşeceğini, dar sokakların aslında ortak yaşam mekanı iç avluları birbirine bağlayan canlı geçişler olduğunu bir kez daha anlamıştık. O avlulardan ve sokaklardan koparılan insanların sonradan başlarını sokabildikleri en geniş evlerde bile daralma duygusu yaşadıklarını, Suriçi'nden koparıldıktan sonra akşamları sağda solda toplanıp birlikte ağladıklarını ise bize İclal Ayşe Küçükkirca aktardı bu araştırması ile birlikte.

Dev arterler açma, eski evi yıkıp yerine lüksünü yapma takıntısı modernist kent düzenlemesinin alamet-i farikalarından. Aynı zamanda bir otorite tatbiki sürekliliğine de işaret ediyor. Antik Amida'yı dört yönden gelip Balıkçılar'da kesişerek kat eden *cardo* ve *decumanus* eksenleri Melik Ahmet ve Gazi Caddelerine denk geliyor ve bugün Ulu Cami'nin önündeki meydan, üzerinde var olduğu antik kentin tüm iktidar gövde gösterisinin cereyan ettiği *forum* ile aynı işlevi görüyor.

Dar sokakların ve iç avluların tekinsizliğine karşı devlet kutsalı ve otoritesinin hatırlatıldığı o meydan ne vaatlere, ne had bildirmelere tanıklık etti! Arka sokaklardaki evlerini terk eden insanlar ise kaç kere duyulmazdan gelen o sitemi terennüm ettiler: "Kimse bize fikrimizi sormuyor." Ne evleri bombalara hedef olurken ne de daha sonra o evlerin yerine neo-Osmanlı cepheli site evleri yapılırken Surluların fikri soruldu. Biz de bu yüzden Ekim 2016'da çevre ve bölge planlamacıları, mimarlar, kent sosyologları, mahalle muhtarları ve akademisyenlerden oluşan 47 kişi ile kentsel planlama ve katılım politikaları sempozyumu düzenledik. Biraz safmıșız; o beğenmediğimiz Koruma Amaçlı İmar Planı'nın sadece mimari unsurlar; strüktür, plan ve

malzeme açısından değil, içinde yaşayan insanlar itibari ile de çoktan geçer-sizleştiğini goremedik.

DİSA'nın kent ve mekan çalışmaları katılım, eşikler, bir kent gözlemevi, kl-trel kimlik ve kent sınırları zerine Gl Köksal, Fırat Genç, Stavros Stavri-des ve Begüm zden Fırat ile devam etti. Diyarbakır'ı başka kentlerle kıyas-lamak; antropoloji disiplinini etnografik metodları kent ve mekan analizine katmak; Stephen Graham, David Harvey, "dayanışma mimarlığı"... derken Ayşe Hoca tek başına, Diyarbakır'a politik turist gözü ile bakmayan bir aka-demisyen olarak siyasi ve ekonomik bir artı-değer beklemeden Surlularla konuşmaya başladı. DİSA'ya düşen de bu fikir ve vicdan cesaretine destek vermektir. Bu araştırmanın öyküsü biraz da tüm Diyarbakırlıların öyküsüdür.

“...sanırsın evlerle savaşımlar...”

Kimi zaman bir sözcük, bir cümle ya da şiir o kadar yerli yerindedir ki, en azından bir an için, gerçekte özümüzün ne olduğunu ve gerçek evimizin neresi olduğunu anımsamamızı sağlar. Clarissa Estes

“Eve dönmek istiyoruz çünkü insanın yuvası oldu mu insan korkusuzdur, minnetsizdir, Sur bizim evimiz, toprak bile olsun evimizdir.”

“Mala pîrê gora pîrê...”³

---

3 Ninenin evi ninenin mezarıdır.

SURİÇİ'Nİ EV MEKANI ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK

İCLAL AYŞE KÜÇÜKKIRCA

Suriçi'nden göç eden ailelerle görüşmek için Diyarbakır'ın Ben û Sen Mahallesi'ne gittiğim ilk gün Gûle'yle görüşmemizin ardından birkaç sokak ileride oturan kayınvalidesinin evine gitmemi önerdi. Gûle, Pîrê⁴'nin ailede en çok üzülen olduğunu, Suriçi'nden ayrıldıklarından beri üzüntüden çok kilo kaybettiğini, yakında ölmesinden korktuklarını da ekledi. Gûle'nin kızı Fatîme'yle birlikte Pîrê'nin evine gittiğimizde, evdeki genç kadın Pîrê'nin, sokakta bir eskici görüp Sur'da kalan evinin eşyalarını bulmak umuduyla eskicinin el arabasına bakmaya gittiğini söyledi. Bir süre sonra yanımıza gelen Pîrê sinirliydi. Cebinden, Sur'da bıraktığı, büyük ihtimalle yıkılmış olan evinin anahtarını çıkardı: "Anahtar da işte burada cebimde duruyor. Vallahi atmaya gücüm yok bu anahtarı..." dedi. (Kişisel Görüşme 26.05.2016)

Ev mekanı farklı tarihsel coğrafyalarda farklı anlamlar kazanabilmekte. Bazıları için evin içindeki eşyalar evi sembolize ederken, diğerleri için ev bir dayanışma mekanı, iyileşme mekanı, direniş ya da şiddet mekanına dönüşebiliyor. Bu yazıda 2015-2017 yılları arasında YPS (Yekineyên Parastina Sîvil - Sivil Savunma Birlikleri) ile Türk güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmalar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalmış ve geri dönme şansı olmayan Surlular için terk etmek zorunda kaldıkları ev mekanının ve evsizliğin farklı anlamları ortaya konacaktır. Yazıda önce araştırma yöntemi kısaca anlatıldıktan sonra, ev mekanına dair Suriçi bölgesiyle ilişkilendirilebilecek bazı kavramsal yaklaşımlar tartışılacaktır. 2013-2015 yılları arasındaki çözüm süreci ve ardından başlayan çatışmalarla ilgili Sur odaklı bir bağlam tartışmasının ardından, Suriçi'nde evlerini terk etmek zorunda kalan kişilerin ev ve evsizliğe yükledikleri anlamlar sosyo-politik bağlam ve bazı kavramsal perspektifler ışığında okunacaktır. Yazıda ev/evsizliğin dört farklı anlamı ortaya konacaktır; meta ve hak mahrumiyeti olarak ev, mahremiyet mekanı olarak ev, hafıza mekanı olarak ev ve dayanışma mekanı olarak ev. Sonuçta, ev mekanının anlamı farklı tarihsel-coğrafyalarda değişse de, Suriçi bağlamında

4 Pîrê Kürtçenin Kurmancî lehçesinde nine, evin en yaşlı kadını anlamına gelmektedir.

evin temel olarak sınıf, etnisite ve toplumsal cinsiyet eksenleri öncelenecek şekilde anlamlandırılması gerekliliği ve özel alanın/evin kamusal alanı/evi dönüş-türme gücü olduğu iddia edilecektir.

1. YÖNTEM

Çalışma, derinlemesine görüşmelerin niteliksel analizine dayanmaktadır. 2016 yılının Mayıs, Haziran, Temmuz ve 2017 yılının Eylül ayları boyunca Suriçi'nden çatışmalar nedeniyle taşınmak zorunda kalmış ve geri dönme imkanı olmayan yirmi iki kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler daha çok hanedeki kadınlarla yapılmış olmasına rağmen, üç ailede erkekler ve gençlerle de görüşme yapılma şansı yakalanmıştır. Görüşmelerin birçoğu sadece not tutularak, az bir kısmı ise kayıt cihazı kullanılarak; on dokuz görüşme Türkçe, üçü ise Kürtçe gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilere kartopu yöntemi izlenerek ulaşılmıştır.

Görüşülen kişilerin sayısı nedeniyle çalışmanın temsili olmak gibi bir niyeti yoktur, ancak tüm görüşme yapılan kişilerin Sur'dan aynı nedenle çıkmış olması ve hiçbirinin henüz evine dönme şansı bulamamalarından dolayı bir grup insan için gerçeklik değeri vardır. Bununla birlikte, görüşmeler, görüşmeciler için duygusal zorluklar yaratmasına rağmen tüm görüşmeciler seslerini duyurabilme ihtimali ve arzusu ile başlarından geçenleri anlatmak konusunda istekli olduklarını göstermişlerdir. Her görüşme/karşılaşma araştırma nesnesini nesneleştirme riski taşıyor ve eğer araştırma dezavantajlı bir grup üzerineyse, bu risk bir endişeye dönüşmelidir. Bu endişeden kaynaklı görüşme yapılan kişilere yapılan çalışma ve sonuçları hakkında olabildiğince açık ve ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerin tercih edilmesinin nedeni yazının konusuyla ilişkilidir. Ev mekanının anlamlandırılması öznel koşullarla nesnel, yapısal düzenlemelerin beraber değerlendirmesi üzerinden mümkündür. Ancak öznel ve nesnel koşulları bir yazı içinde çok katmanlı bir biçimde değerlendirmek imkansız olduğundan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla elde edilen öznel duygulara öncelik verilmiştir. Konunun toplumsallığı yanında öne çıkan mahremiyeti, kaybedilen mekanın (farklı katmanlarda) "ev" olmasından kaynaklanmaktadır. Evsizleşen kişilerin deneyimleri bu meseleyi anlamlandırmak için vazgeçilmez olan tek bilgi kaynağıdır. Ancak bu deneyimleri anlamlandırabilmek için farklı kavramsal tartışmaları prizma olarak kullanmak Suriçi'nde yaşanan evsizlik deneyiminin özgünlüklerini ortaya çıkarmayı kolaylaştıracaktır.

2. TEORİK TARTIŞMALAR

Son otuz yılda kültürel coğrafya alanında yapılan araştırmalara bakıldığında (Rapport ve Dawson; Legg; Massey; Sarup; Seamon; Brah; Sommerville; Blunt; Creswell; Tuan; Mallett; Jackson), mekan sadece bakılan, anlam verilen bir nesne değil aynı zamanda dünyayı anlamlandırma yollarından biri olarak kavramsallaştırılıyor (Creswell 18). Susanne Langer, yer, mekan, lokasyon kavramlarını basit ancak çarpıcı birkaç cümleyle açıklar: “Düz olarak şu kamp o mekanda dediğimizde, aslında kültürel mekandan bahsederiz. Bir Romen kampı, bir Kızılderili kampının eskiden coğrafi olarak bulunduğu yerde olsa bile, o kamplar farklı mekanlardır” (akt. Relph 29). Bu yazı için mekan üç açıdan önemlidir: *İlki*; mekan bir yandan fiziksel özellikler taşıyan, koordinatlarla ölçülebilen bir lokasyon olma özelliği taşır ve bu fiziksel özellik mekanı anlamlandırmak adına önemlidir. *Fakat bunun ötesinde*; mekan sosyal ilişkilerle kurulan, dönüşen ve yıkılan bir ilişkiler ağıdır, yani mekanı sadece ölçerek değil, o mekanın içindeki/onu oluşturan ilişkileri anlamlandırarak da anlamamız gereklidir (Lefebvre 1992). Ancak mekanı ve mekansal sosyal ilişkileri anlamlandırmanın imkanı mekanın *üçüncü* özelliği olarak sayabileceğimiz, anlama biçimi olarak mekana, mekan dürbününe gözümüzü dayamaktan geçer. Yani mekanı içinde sosyal ilişkiler taşıyan boş bir kap olarak görmekten ziyade, bir görme biçimi, bir mercekle kullanarak. Elbette ki salt mekan perspektifi gerçekliği gözlerimizin önüne tüm açıklığıyla sermeyecektir. Ancak özellikle mekan yoğun değişimleri anlamlandırırken mekanı analitik bir araç olarak kullanmak radikal olarak pragmatiktir.

Yi-Fu Tuan coğrafyayı, yeryüzünü insanların ev'i olarak çalışan alan olarak tanımlar (Tuan 1991). Ev mekanı üzerine olan çalışmalar genellikle coğrafyacılar tarafından başlatılmış olsa da, konu disiplinlerarası yaklaşımları gerekli kıldığından coğrafya dışındaki disiplinler de bu alan üzerine çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışma farklı mekan perspektiflerini kısmi olarak kullanıyor olsa da ev mekanını ideal ev kurgusu içinde ele alan çalışmalardan faydalanmayacaktır (Chapman ve Hockey 1999a, Wright 1991, Porteous 1976, Cieraad 1999). Bununla birlikte ev mekanını güvenli, şiddetten arınmış, bayramların ve mutlu günlerin toplanma yeri olarak ele alan çalışmalar da bu yazının kapsamı dışında kalmaktadırlar (Moore 1984, Dovey 1985, Darke 1994, Bachelard 1969, Korosec-Serfaty 1984, Cooper 1976, Finighan 1980) ve son olarak ev ile aileyi eşitleyen, aile kurumunun eksikliği durumunda evden söz edilemeyeceğini iddia eden türden gelenekselci yaklaşımlar da bu yazının sınırlarının dışında kalmaktadır (Crow 1989, Oakley 1976, Bernardes 1987, Gilman 1980, Leonard 1980). Çünkü bu üç yaklaşım, yani ev mekanını ideal-

leştiren, romantize eden ve aileyle eşitleyerek indirgeyen görüşler, mekanı maddi bir fenomen olarak değil, metafizik bir idea olarak tartışmaktadırlar, tarihselliğinden koparırlar ve bu nedenlerle mekan üzerine eleştirel tartışma şansını ortadan kaldırırlar.

Yazı, Doreen Massey (1992) gibi ev mekanını sosyal bir iletişim birimi olarak gören, Jackson (1995) gibi evi her zaman yaşanan bir ilişki olarak ele alan, Anthony Giddens (1984) gibi mekanı tarihselleştiren ve güç ilişkileri içinde anlamlandıran ve Lefebvre (1992) gibi mekanın maddi bir ilişkiler ağı olduğunu öne süren düşünürlerden feyz almaktadır. Tüm bu düşünürler mekânın/ev mekanının saf bir mekan olmadığını, hafıza, aidiyet, güven duyguları kadar güvensizlik, korku, şiddet gibi negatif özellikler de içerdiğini, çünkü ev mekanının da tüm diğer mekanlar gibi ilişkilerden oluştuğu iddiasıyla yola çıkmışlardır (Perkins ve Thorns 2000, Somerville 1997, hooks 1991, Ahmed 1999, Massey 1992, Sibley 1995, Wardhaugh 1999, Jackson 1995, Mallett 2003, Lefebvre 1992).

Ancak ev'in de diğer mekanlar gibi fiziksel özellikler taşıdığı yadsınamaz. Yani evlerin imara kayıtlı adres bilgileri mevcuttu, öte yandan evlerin boyutlarını ölçebiliriz ve evlerin değişim değerleri vardır, yani evler aynı zamanda metalardır ve bu fiziksel/ölçülebilir özellikler ile yukarıda sözü geçen hafıza, aidiyet, güven, şiddet gibi maddi özellikler ilişki içindedir. Arapça 'kwn' kökünden gelen "mekan" sözcüğü varoluş, var olunan yer anlamına gelmektedir.⁵ Bazı düşünürlere göre insanlar "ev yapan" varlıklardır (Ginsberg 1999). Benzer bir biçimde Tuan evi "zihinsel ve maddi olarak insanların gerçek ve algılanan biyososyal ihtiyaçlarını ve bunların ötesinde daha yüksek estetik-siyasi özlemlerini karşılamak üzere örgütlenmiş bir mekan birimi" olarak tanımlar (102). Martin Heidegger de insanların ev kurma özelliğinin ontolojik bir özellik olduğunu öne süren filozoflardan biridir. Filozofun mekan kavramsallaştırmasına yöneltilen tüm yerinde feminist eleştirilere rağmen, *Dil, Şiir ve Düşünce (Poetry, Language and Thought)* adlı metninin "Mesken" (Dwelling) adlı bölümünde mekan'ı tartışırken, mesken tutmanın insanların ontolojik bir özelliği olduğunu ortaya atar. Ona göre insanlar, doğayı bir manzaraya dönüştürerek var olurlar. Heidegger'e göre, wohnen (to inhabit, mesken tutmak) sözcüğünün iki çağrışımı vardır: İlki; inşa etmek (bauen, construct), ikincisi ise; korumak (wunion, to preserve, to cherish). İlk özellik kuran, inşa eden, dönüştüren görece daha aktif bir özellik iken, ikincisi daha çok koruyan, kurulmuş olanı güvende/huzur içinde tutan ve daha

5 <http://www.nisanyansozluk.com/?k=mekan&x=o&y=o>

edilgen olarak yorumlanabilir. İkinci çağrışım için 'friede'⁶ sözcüğünü kullanır ve şöyle der: "Yerleşmenin/mesken tutmanın temel özelliği bu saklama ve korumadır" (Heidegger 147).⁷ Bu ikili kavramsallaştırma, Heidegger'in mekanı felsefenin, sosyal bilimlerin birincil analitik araçlarından biri haline getirmesi nedeniyle değerlidir.

Öte yandan, ev mekanının varlığa içkin olmasından öte, kimlik oluşumuyla ilişkilendiren düşünürler de dikkate değerdir (Webster, hooks, Smith). Doreen Massey evlerin ve evlerin kimliklerinin değişime açık olduklarını vurgular. Değişime açıklırlar, çünkü bir yandan ilişkilerin içinde buldukları bağlam değişkendir ve öte yandan ilişkiler, yeni ilişkiler doğurarak değişirler (A Place Called Home 12). Değişim ve ilişkilerle birlikte evi bir kimlik mekanı olarak gören Madan Sarup "evin bir şekilde kimlik nosyonuyla-yani kendimizle ilgili anlattığımız ve ötekilerin bizimle ilgili anlattığı hikayelerle ilgili olduğunu" öne sürer (Sarup 91). Öte yandan Havel, evimizin insan kimliğinin vazgeçilmez parçası olduğunu öne sürer. "İnsan evinin her yanına ayrı önem atfedilmelidir.... Bu özelliklerden mahrum olan insan, kendinden ve insanlığından mahrum olacaktır." iddiasında bulunur (akt. Tucker 182). Kuan-Ming Wu gibi filozoflar ise kimliğin bir adım ötesine geçerek "Ev benim hem doğduğum hem de devamlı doğmakta olduğum yerdir, kendimde değil, öteki insanlar dediğimiz rahimde, onların varlığında" fikrini öne sürerek, ev mekanını sürekli yenilenen bir mekan olarak anlamlandırır (195).

Kimlik oluşumuna eşlik eden özelliklerden biri de aidiyet hissidir. Avtar Brah için ev, "Kök salma hislerinin önemsiz ve beklenmeyen gündelik işlerden kaynaklandığı bir yerellik söylemidir. Ev, bizim aile, akraba, dost, meslektaş ve bir çok 'mühim öteki'lerle olan ağlarımızı çağrıştırır. Bir mahalle ya da memleket üzerinden deneyimlenen mekanın sosyal ve psikik coğrafyasına işaret eder. Yani çoğunlukla günlük karşılaşmalarla 'tahayyül edilen' bir cemaattir. 'Ev' ondan yoğun olarak yabancılaştığımız anlarda bile yakın kalınan bir mekandır. Bu bir 'evde hissetme' halidir." iddiasıyla ev ve yabancılaşma kavramlarının birbirlerini dışlayıcı kavramlar olduğunu iddia eder (Brah 4). Benzer bir hattan ilerleyen David Seamon da "Yabancılaşma nihai olarak

---

6 Barış, huzur

7 Gilles Deleuze de insanın iki ontolojik özelliğine dikkat çeker, en kısa haliyle biri kurmak (devlet aygıtı) diğeri ise yıkmaktır (savaş makinesi). Deleuze'e göre kurucu güçler statükoyu inşa eder, yıkmak ise var olan statükoyu yıkmaktır, özgürlüğe açılır. Heidegger insanın (yaratıcı) yıkıcı yanından hiç söz etmez. Kurma ve koruma özelliklerinin eşit derecede önemli olduğunu öne sürse de inşa etme özelliğini erkeklere, koruma özelliğini ise kadınlara atfederek var olan tarihsel toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretir. Bu tartışma bu yazının dışında kalıyor.

mesken tutamama ve cisimleşmemedir (embodiment). Bir eve ya da kente girmek ve sonunda orayı mesken tutmak çevreleyen dünyaya karşı belli bir duruş varsaymak, belli tarzda davranışa ve deneyimlemeye teslim olmak anlamına gelir.” iddiasını ortaya atar (219). Bu iki düşünür ev ile ait olma hislerinin beraberliğini vurgularlar.

Ev mekanını insanın şeyleşmesi, şeylerin insanlaşması, yabancılaşmayı da mekansızlık olarak kavramsallaştıran Seamon’dan farklı olarak birçok feminist düşünür (Beauvoir, Crenshaw, Hartmann, Ferguson ve Folbre) evin özellikle kadınlar için bir yabancılaşma, şiddet, baskı alanı olduğunu öne sürmüşlerdir. Simone de Beauvoir, evin kadınlar için bir içkinlik alanı, yani kadınların kendi bedensel ihtiyaçlarına hapsolmalarına vesile olan mekanlardan biri olarak kavramsallaştırmıştır (Beauvoir 1989). Birçok sosyalist feminist gibi Heidi Hartmann da ev mekanının kadın emeğinin sömürüldüğü ve yeniden üretime dair işlerin sürdürüldüğü bir baskı mekanı olarak kavramsallaştırmıştır (Hartmann 1981). Ev mekanının feminen ve bakıma dayalı bir mekan olmasına rağmen kadınların bu mekan içinde karar alma mekanizmalarının parçası olmadığını (Darke 1994, Madigan *et al.* 1990, Munro ve Madigan 1999) ve kadınların evde yeniden üretime ve ev emeğine dair işlere hapsediğini öne süren düşünürler de vardır (Oakley 1974, Eisenstein 1984). Sosyalist feminist düşünürlere göre kadının özgürlüğü ancak ev’den uzaklaşarak kamusal alanda mümkündür (Ferguson ve Folbre 1981). Elbette bu çalışmalar güçlü eleştiriler ortaya atmaktadırlar.

Ancak ev mekanını içindeki dikey iktidar ilişkilerini dikkate alarak ve onlara indirgemeyerek anlamlandıran Afro-Amerikan ve Latin Amerikalı feminist düşünürler evin sosyalist feminist ya da varoluşçu feminist yorumlarına zaman zaman ya da kısmen katılmakla (Crenshaw) birlikte ev mekanının hafızaya dair, iyileşmeye dair, kimliği ve kültürü korumaya dair farklı anlamlar ve işlevler taşıdığını ifade ederler. Amerika Kıtası’nda Afro-Amerikan feminist düşüncenin kurucularından olan Barbara Smith 1980’lerin başlarında yayımlanan *Ev Kızları (Home Girls)* adlı kitabında “...Beyaz ataerkil aileyi zaman zaman haklı olarak da reddeden bazı beyaz feministlerden farklı olarak bizler kendimizi katı ve aşağılayıcı cinsiyet rollerine kurban vermeden kan bağlarımızı korumak istiyoruz. Ev, kamusal alanda ırksal nedenlerle dışlanmışlar için çok şey ifade eder. Her şeyden önce kendimiz olabileceğimiz bir yerdir...” iddiasıyla ev mekanının farklı gruplar için farklı anlamlar kazanabileceğini gösterir (Home Girls, liii). Farklı nedenlerle kamusalın dışında kalmış insanlar için ev, kendi özgünlüklerini koruyabilecekleri, kendilerini

anlayan insanlarla karşılaştıkları, kültürlerini devam ettirebilecekleri, yargılanmadıkları, susmak zorunda kalmadıkları, birbirlerinin yaralarını sarabilecekleri bir alanı ifade eder. Afro-Amerikan feminist düşünceci bell hooks'un önemli isimlerinden olan bell hooks, Barbara Smith'le paralel bir düşünce hattından ilerleyerek "Tarihsel olarak Afro-Amerikan halk ne kadar zayıf ve kırılğan da olsa bir ev mekanı (köle kulübesi, tahta bir baraka) inşasının radikal siyasi bir boyutu olduğunu düşünür. Irksal ayrımcılığın ve baskının zalim gerçekliğine rağmen, evin 'insan' meselesiyle özgürce yüzleşebilecek..." bir mekan olduğu fikrini ileri sürererek ev mekanına sadece baskıcı özellikleri değil, olumlu yanlarıyla da ele alma çağrısında bulunur (hooks 43).

Öte yandan, ev mekanı farklı gruplar için farklı anlamlara sahip olsa da birçok insan için tarihin süzgecinden süzülerek kalmış ortak anlamlara da sahiptir (Perkins ve Thorns 2000, Somerville 1997, Young 1997). bell hooks, *Hasret: Irk, Toplumsal Cinsiyet ve Kültürel Siyaset (Yearning: Race, Gender and Cultural Politics)* adlı metninde "...hafızanın siyasileşerek, bir şeyi bir zamanlar olduğu haliyle özlemek olan faydasız bir hareket olarak nostaljiyi, şimdiyi aydınlatan ve dönüştüren hatırlamadan farklılaştırması..." üzerine düşündüğünü belirtir (hooks 147). hooks, hafızanın nostaljiden farklı olarak dönüştürücü etkisini vurgular. Geçmiş sadece iyi yanlarıyla, tarihsellikten ve eleştirellikten uzak, o zamanki haliyle özlemek anlamına gelen nostaljinin, hafıza ve hatırlamadan farklılığını ortaya koyar. Hafıza sadece geçmişte olan iyi şeyleri oldukları gibi özlemek değildir, olanları bugünün süzgecinden geçirerek, eleştirel mesafeyi kaybetmeden, geleceği kurmak adına da korumaktır. Bu nedenle hafızayı korumak aslında özneyi, 'kendiyi', kimliği korumaktır. hooks, ev mekanının dışlanmış gruplar için farklı işlevleri olduğunu hatırlattığı kadar bu mekanın hafızanın biriktiği birincil alanlardan biri olması nedeniyle tüm insanlar için vazgeçilmez ve ortak bir öneme sahip olduğunu vurgular. Hatırlama/hafıza, hooks için geçmiş şimdinin süzgecinden geçirerek geleceği kurmak için sahip olduğumuz bir radikal araç ve ev mekanı da bu aracın biriktiği, yoğunlaştığı mekanlardan biri olarak tanımlanmaktadır.

Harekete, Gelmeye, Gitmeye Dair

Ev, göç, hareket, yerinden edilme ilişkisi üzerine düşünen filozoflardan Sara Ahmed "... Mesela bir insan zorla hareket ederse bunun kişinin kimliği üzerine etkisi ne olur? İnsan hiç isteyerek hareket eder mi?" sorularını sorar (Ahmed 332). Paralel bir hattan Avtar Brah ise "Soru sadece kimin seyahat ettiğiyle değil, ama ne zaman, nasıl ve hangi koşullar altında hareket ettiğiyle"

le ilgilidir.” iddiasını ortaya atar (182). Hareket etmek, göç etmek bir ayrıcalık mıdır ya da merceği biraz daha daraltarak sorarsak evsizliği tercih etmek her zaman bir ayrıcalık mıdır? Yerinden edilme küresel gerçekliğin ne kadar parçasıdır ya da yerinden edilme Seaman’ın da iddia ettiği gibi bir hafıza kaybet(tir)me meselesi midir (Seaman 336)?

Göç, yerinden edilme konularına kesişimsellik perspektifiyle yaklaşan yazarlardan Webster siyahi kadınların kamusal evleri hakkında yazar. Bir mahalleyi, bir kenti, bir ülkeyi ev olarak hissedebilmek neye bağlıdır sorusunu sorduğu *Evi Hayal Etmek, Toplumsal Cinsiyet, 'Irk' ve Ulusal Kimlik, 1945-65 (Imagining Home Gender, 'Race' and National Identity, 1945-64)* adlı metninde “Siyahi kadınlar için ‘ev’ sözcüğü içsel bir çelişki barındırır. Kendimize yanıtları kolay olmayan bir sürü soru sorabiliriz. Yeni başlayanlar için ev neresidir?... Tamamıyla görünür ve ait olana kadar, ‘ev’ sözcüğü bizim için muğlak, ironik ve hatta kinayeli kalacaktır. Biz ‘evdeki yabancılar’ olmaya devam edeceğiz.” iddiasıyla evi farklı ölçeklerde farklı tarihsel coğrafyalarda düşünme şansı verir (Webster x).

Bu çalışmada ev mekanı, içindeki toplumsal/cinsiyet odaklı ve sınıfsal iktidar ilişkileri yok sayılmadan ele alınacaktır. Özel alandaki evi, kamusal siyasetten ayırmadan, ev mekanının ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerle inşa olduğu ve ev içi (iktidar) ilişkilerinin küresel eşitsizliklerden bağımsız anlamlandırılmayacağı iddiasıyla yola çıkılacaktır. Çalışma ev mekanını, özel ve kamusal olarak iki farklı biçimde ele almıştır. Bunun nedeni özel alan ile kamusal alanların birbirlerinden tamamen kopuk olmaları değil, bu iki alanın ilişkiselliklerini yok saymadan farklı özelliklerini açığa çıkarma arzusudur. İlişkilerini, benzerlikler ve farklılıklar üzerinden ortaya çıkarabilmek, özel ev ve kamusal evin birbirlerinden analitik olarak ayrılmalarını gerektirir.

Çünkü evin farklı anlamlarını görmek, evin içine, içindeki ilişkilere bakmak kadar, duvarlarına, pencerelerine içeriden ve dışarıdan bakmayı, bacasından içeri atlamayı, evin bodrumuna inmeyi gerektirir. Bazı düşünürlerin iddia ettiği gibi evlerin bodrumları insanın bilinçaltını yansıtıyor olabilir (Bachelard 2014), ancak evlerin bodrumlarında çatışmalardan korunmak için saklanmış çocuklara ya da gizli şarap mahzenlerine de rastlanabilir... Tam da bu nedenle ev bu metinde genel tanımlamalar aracılığıyla anlamlandırılmaktan ziyade belli bir tarihsel coğrafyada, Suriçi’nde, ancak zamanın süzgecinden geçerek bugüne dek anlamını kaybetmemiş güven, kimlik, aidiyet gibi bazı “tarihsel ve evrensel” özelliklerden soyutlanmadan anlam kazanır.

Özel ev, düzenli ve alışkanlığa dayalı *benzer* öznel konumlanmaların beraber varoluşu sayesinde ortaya çıkan mekan-zamansal ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Kamusal ev ise, düzenli ve alışkanlığa dayalı *farklı* öznel konumlanmaların beraber varoluşu sayesinde ortaya çıkan mekan-zamansal ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Adil bir kamusal ev, öteki ile özgür ve eşit bir biçimde karşılaşılan evdir. Eğer bir evde karşılaşma yoksa, bu durumda öteki dışarı atılmıştır ve bu durumda ev fark barındırmayan homojen ve dışlayıcı bir mekana dönüşür ki bu hem pratik ve tarihsel olarak imkansız hem de etik olarak arzu edilmeyen bir durumdur. Ancak adil bir kamusal ev sadece yapısal düzenlemelerle var olamaz. Evde olma hali aynı zamanda evde hissetme halidir. Bu nedenle evde olmak, evde hissetmek ile adil yapısal düzenlemeler arasında bir uzlaşma durumudur ve bu iki özellikten herhangi biri vazgeçilebilir ya da yeri diğeri ile doldurulabilecek özellikler değildirler.

Bu yazıda 2015 ve 2016 yıllarında evlerini terk etmek zorunda kalmış Surlular için ev mekanı dört farklı anlamıyla ele alınacaktır; meta olarak ev, mahremiyet mekanı olarak ev, dayanışma mekanı olarak ev ve hatırlama/hafıza mekanı olarak ev. Bu tartışmanın merkezinde derinlemesine görüşmelerden çıkan bilgiler var. Ancak derinlemesine görüşmelerin öznel koşulları çok-katmanlı bir biçimde ortaya çıkarmasına rağmen var olan fenomenin arkasındaki tarihsel ve siyasi bağlamı yeterli derecede ortaya çıkarmadığı fikriyle, var olan STK raporlarından çatışmanın siyasal bağlamını ve nesnel koşullarını daha geniş bir çerçevede içinde anlamlandırabilmek amacıyla faydalanılmıştır.

3. 2013-2015 ÇÖZÜM SÜRECİNİN BİTİŞİ VE ÇATIŞMALARIN BAŞLAMASI

21 Mart 2013 tarihinde PKK/KCK lideri Abdullah Öcalan Newroz Bayramı'nda Diyarbakır'da çözüm sürecini başlatan bir çağrıda bulundu. Bu çağrı metninde geçmiş mücadele sahiplenilirken, çözüm süreci Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılması içinde bir bağlama oturtulmaktaydı. Bununla birlikte içinde bulunulan iç ve dış koşulların farklı mücadele yöntemleri gerektirdiğine vurgu yapılmakta ve ulus-devletlerin dışında farklı çoğulcu yapılanmaları hedefleyen ittifaklara ve halkların karşılıklı helalleşmesine dayalı bir çözüm için yeni bir sayfa açılmaktaydı. Öcalan, bu mesajıyla silahlı çatışma döneminin sonuna geldiğini ifade ederken, demokratik yollarla çoğulcu bir özgürlük ve eşitlik anlayışına yer açmanın önemine işaret etmekteydi (Çiçek ve Coşkun 8).

İki yıl sonra 28 Şubat 2015 tarihinde HDP İmralı Heyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden bir heyet Dolmabahçe'deki Başbakanlık ofisinde bir araya gelerek çözüm sürecinde önemli adımlar atılmış olduğunu ve atılmaya

devam edileceğini açıkladılar. Birçok gruba umut veren bir görüşme olan Dolmabahçe açıklaması demokratik siyasete güveni arttıran ve sürecin içi- nin doldurulmasına yönelik önerilerle tamamlandı. Ancak Mayıs 2015'te HDP seçim bürolarına yönelik saldırılarla başlayan gerginliklerin ve şiddet sarma- lının artmasıyla birlikte çatışmasızlık dönemi sonlandı ve çatışmalar kırsal alandan kentlere taşınarak telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açtı. 12 Ağustos 2015 tarihinde KCK'nin (Komala Civakên Kurdistanê-Kürdistan Halk- lar Topluluğu) "Kürdistan halkı için özyönetimden başka bir seçenek kalma- mıştır." çağrısıyla bir hafta içinde ilki Muş ilinin Varto ilçesi olmak üzere 16 farklı bölgede özyönetim ilan edildi ve şiddet sarmalı 2016 yılında artarak devam etti.

Çatışmaların bitmeye yüz tuttuğu bir dönemde ülke farklı bir gündemle sarsıldı. 15 Temmuz 2016 günü Türk Silahlı Kuvvetleri içinde bir grup ülke yönetimini ele geçirmek adına darbe girişiminde bulundu. Darbe girişimi gecesi çıkan çatışmalarda 73'ü sivil 240⁸ kişi yaşamını kaybetti. Ardından baş- layan Olağanüstü Hal Dönemi üçer aylık periyotlarla uzatılarak Haziran 2018 tarihi itibarıyla halen devam etmekte. OHAL döneminde yüzlerce belediye, STK ve şirkete kayyım atanmış, milletvekilleri tutuklanmış, kamu çalışanları KHK'ler aracılığıyla ihraç edilmiş, gazeteciler tutuklanmış ve akademisyenler ihraç edilmiştir. İnsan Hakları Ortak Platformu'nun verilerine göre OHAL başlangıcından itibaren ülkede 140 binden fazla kişi işsiz kalmış, 60 bin kişi tutuklanmış, 980 şirket, 94 belediye ve 145 medya organına kayyım atan- mıştır.⁹

Darbe girişimi öncesi 9 Mart 2016 tarihinde Suriçi'nde sonlanan operasyon- lara rağmen sokağa çıkma yasakları devam etmektedir. Sur ilçesinin Suriçi¹⁰ bölgesinde özyönetim ilanının ardından Türk güvenlik güçleri ve YPS üye- leri arasında başlayan çatışmalar 102 gün sürmüş, çatışmalar sırasında Su-

8 <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/19/15-temmuz-darbesinin-aci-bilancosu-aciklandi>

9 <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-ortak-platformu-ihop-ohal-guncellenmis-durum-raporu/>

10 Suriçi Diyarbakır kentinin kültürel ve ticari merkezidir. İlçe sadece bugün değil "Persler, Roma, Sasani, Bizans ve İslam dönemi imparatorlukları içinde bölgesel başkent (merkez) olarak kullanılmıştır" (Soyukaya, 2). Dünyanın ikinci en uzun surlarına sahip olması, Suriçi'nde bulunan özgün mimari yapı, yıllardır biriken kültürel çoğulluk Suriçi'ni mimari ya da sosyal açılarından vazgeçilmez kılar. Sur ilçesinin 15 mahallesinin gece nüfusu 49711 olmasına rağmen gündüzleri yaklaşık 3 katı nüfus barındırır. Bunun sebebi Sur'un Diyarbakır kentinin hem ticari hem de kültürel tek merkezi olmasıdır. 2015 yılı toplam nüfusu 50 bin 341 olarak belirlenmiştir (Soyukaya, 2). Bunun yanında Sur ilçesinin seçmen profiline bakıldığında 2014 Yerel seçimlerinde %54.4 BDP, %36 AKP seçmeni olduğu, 7 Haziran 2015 Genel seçimlerinde %81.6 HDP ve %12 AKP seçmeni ve son olarak 1 Kasım 2015 seçimlerinde %75.7 HDP ve %19.6 AKP seçmeni vardır.

riçi bölgesindeki Cevatpaşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, Cemal Yılmaz ve Savaş mahallelerinde 6 kez süresiz sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. İHD (İnsan Hakları Derneği) Diyarbakır Şubesi verilerine göre 9 kentin 35 ilçesinde en az 105 kere ilan edilen sokağa çıkma yasakları sonucunda 75'i çocuk olmak üzere 320 sivil yaşamını kaybetmiştir (İHD 6). TİHV raporuna göre ise 16 Ağustos 2015-16 Ağustos 2016 tarihleri arasında en az 321 sivil yaşamını kaybetmiştir (TİHV 2016). Emniyet Genel Müdürlüğü'nün İçişleri Bakanlığı'na sunduğu rapora göre çatışmaların yaşandığı bölgelerden 100 bin kişinin göç etmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir. Emniyet Müdürlüğü raporuna göre ise çatışmalardan yaklaşık 1 milyon 300 bin kişinin etkilendiği ve yaklaşık olarak 355 bin kişinin evlerinden göç etmek zorunda kaldığı belirlendi (Çiçek ve Coşkun 12). Yukarıdaki rakamlar (İHD raporu dışında) Şırnak, Yüksekova ve Nusaybin ilçelerini kapsamamaktadır.

İnsan ölümleri ve zorunlu göçün yanında kent hayvanları da çatışmalardan etkilenmişlerdir. Bilindiği gibi Diyarbakır kenti güvercin yetiştiriciliği yapılan birkaç kentten biridir. Güvercin yetiştiriciliğinin büyük çoğunluğu kentin merkezi olan Suriçi bölgesinde gerçekleştirilmektedir. Evlerini terk etmek zorunda kalan insanlar, çatılarında besledikleri ve kendilerine muhtaç olan güvercinlerini de terk etmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte bomba sesleri nedeniyle sağır kalan ya da çatışmalar sırasında felç olmuş çok sayıda hayvan Suriçi'nde yaşam savaşı vermektedirler. Haytap Diyarbakır Şubesi çalışanları öl(dürül)müş binlerce kedi ve köpeğin hala Suriçi'nde bulunduğunu belirtmektedirler (Kişisel görüşme 02.09.2016). Sayılarla aktarılması güç olan bu tablo zorunlu göç ve ölümlerin yanında ekonomik, kültürel yaşamın iflasına, kamusal yaşamın bitmesine ve şiddetli toplumsal ve psikolojik travmalara ve süregiden yoksulluğun bazı insanlar için sürdürülemez hale gelmesine neden olmuştur. Elbette içinden geçilen dönemde yaşananların bilançosunu yazmak mümkün değildir ve çatışmanın sonuçlarının nesiller boyunca süreceği aşikardır.

Sokağa çıkma yasakları sırasında evlerinin bulunduğu bölge hakkında hiçbir bilgi edinemeyen Suriçi halkı 21 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe giren Acele Kamulaştırma Kararı ile evlerine devlet tarafından "el konulacağını" duymuştur. Suriçi'nden çatışmalar yüzünden taşınmak zorunda kalan dört çocuk annesi Birgül kamulaştırma ile ilgili düşüncelerini "Orası çok değerli olmasaydı devlet el koymazdı. Mesela Nusaybin, Cizre'de millet geri döndü, Sur'da niye bizi bırakmadılar mesela. Demek bu işin içinde bir şey var ama biz de ne olduğunu bilmiyoruz böyle seyredip bakıyoruz." şeklinde ifade et-

mektedir (Kişisel Görüşme 26.05.2016). Suriçi bölgesi 1988 yılında Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir (Soyukaya 13). 1990 yılında ise ilk Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmıştır. Ancak Sur ilçesinin kamulaştırma planları 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riskli Alan kararının çıkmasıyla başlamaktadır. Bakanlar Kurulu'nun aldığı bu kararla birlikte Suriçi'nde birçok binanın yıkımının önü riskli oldukları gerekçesiyle zaten açılmıştı. Aynı yıl (2012) Koruma Amaçlı İmar Planı revize edilmiştir. Ardından 16 Mart 2016 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Acele Kamulaştırma Kararı¹¹ alınmış ve 21 Mart 2016 tarihinde bu karar aracılığıyla Suriçi'nde (birçok farklı yerde olduğu gibi) kamulaştırma uygulanmaya başlamıştır. Aralık 2016'da ise başka hiçbir merciye danışmadan Koruma Amaçlı İmar Planı aynı bakanlık tarafından revize edilmiş, bu revizyonda temel olarak Suriçi'nin insan odaklı yeniden inşası yerine savunma odaklı yeniden inşası adına değişiklikler yapılmıştır.¹²

Operasyonlar sırasında yürürlüğe giren Acele Kamulaştırma Kararı ile birlikte yaklaşık olarak 160 hektar olan Diyarbakır ili Sur ilçesi Suriçi bölgesinin 140 hektarının kamulaştırılması planlanmaktadır. Bu bölge toplam 7714 adet parselden oluşup kamulaştırılması istenen parsel sayısı ise 6292 adettir. Kamulaştırılmak istenen parseller toplam parsellerin %82 ile %98'lik bir bölümüne tekabül etmektedir.¹³ Bununla birlikte, Suriçi bölgesi 2011 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı verilerine göre toplam yapı sayısı 9846 adet olarak belirlenmiştir. 1422 parselin bir kısmı maliye hazinesine, bir kısmı da daha önceki kamulaştırma kararları ile TOKİ'ye geçmiş, diğer bir kısmı ise şahıs mülkiyetindedir. 1422 parselin tasnif çalışmaları devam etmektedir. Yani %82 olarak görünen kamulaştırma parsellerinin oranı aslında Suriçi'nin tamamını kapsamaktadır. Sokağa çıkma yasağı devam eden mahallelerde (Cemal

---

11 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu Madde 27 – 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın (Değişik ibare: 24/4/2001 - 4650/15 md.) 10'uncu madde esasları dairesinde ve 15'inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına (Değişik ibare: 24/4/2001 - 4650/15 md.) 10'uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir. Bu kanunun 3'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında belirtilen hallerde yapılacak kamulaştırmalarda yatırılacak miktar, ödenecek ilk taksit bedelidir.

12 Soyukaya, Nevin. Diyarbakır /Suriçi Çatışma Süreci Ve Sonrası Tahribatı Hasar Tespit raporu 16 Haziran 2017. <https://www.barisbloku.org/wp-content/uploads/2017/07/G%C3%9CNCCEL-SUR-RAPOR-NEV%C4%B0N-SOYUKAYA16.6.2017-pdf.pdf>. Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017.

13 DBB'nin 10 Mayıs 2016'da çektiği uydu fotoğrafları eldeki son veriler olarak kabul edilmektedir.

Yılmaz, Cevatpaşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş) toplam alan ise 75 hektardır. Yasaklı mahallelerde 10 Mayıs 2016 tarihine kadar gerçekleşen yıkım alanı 10 hektar kadardır ve artmaya devam etmektedir. Yıkılan alan, yasaklı mahallelerin toplam alanının yaklaşık 1/7'ine tekabül etmektedir. 2015 verilerine göre Sur toplam nüfusu 49711'dir. Yasaklı mahallelerde yaşayan kişi sayısı ise 21693 kişiye tekabül etmektedir. Bu da 21693 kişinin direkt olarak evsizleştiği, kalanların ise belirsizliğe sürüklendiğini iddia etmek için yeterli veri sunmaktadır.

Öte yandan, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Suriçi bölgesinin dünya kültürel mirasının parçası olması için yaptığı çalışmalar sonucunda UNESCO 39. Oturumunda, Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı'nın 04.07.2015 tarihinde Dünya Mirası olarak tescillenmesini sağlamıştır. Bu karardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında Suriçi'ni tarihi alan ve kentsel sit alanı olarak tescillemiş durumdadır. Bu bağlamda Suriçi bölgesinin yasal olarak ulusal ve uluslararası koruma altında olması gerekmektedir. Ancak görüşmelerin ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi çalışanlarının beyanlarına göre Türkiye Cumhuriyeti Devletinin/Hükümetinin UNESCO kararı ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndan ziyade 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun aracılığıyla Suriçi bölgesinin yeniden yapılandırılmasını öncelendiği gözlemlenmektedir.

4. HAK MAHRUMİYETİNİN SONUCU OLARAK EVSİZLİK: DEĞİŞİM DEĞERİ OLARAK EVİN KAYBI

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde Türk güvenlik güçleri ve YPS üyeleri arasındaki çatışmalar sırasında evlerini terk etmek zorunda kalan ve bu çalışma için konuşmayı kabul eden yirmi iki ailenin de hazırlıksız bir şekilde, hiçbir eşyalarını alamadan, kurşunlar ve bombalar arasında elleri havada evlerini terk edişlerini unutmayacakları aşkar... Geriye dönemeyecekleri de kuvvetle muhtemel... Kaybedilen mekanın ne olduğu sorusu akla önce kaybedilen malları getirmekte... Özel alandaki ev, içindeki eşyalarla birlikte belki ilk olarak bir meta olarak düşünülebilir. Kira ya da tapu sözleşmesi aracılığıyla bir bedel karşılığında fiziksel sınırları belli bir mekanı kendi kullanımlarına geçirmiş tüm insanlar gibi Suriçi'nde yaşayan nüfus da kendilerinin bağlı oldukları bu mülkiyete dair sözleşmenin devlet için de bağlayıcı olduğunu düşünmekte. 4144 kişi ile yapılan anket görüşmelerine dayanan ve Suriçi

üzerine yapılmış tek niceliksel araştırma olan SAMER'in (Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi) Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi (DBB) için hazırladığı 'Suriçi Araştırma Raporu'na göre Suriçi'nde sürgün yaşayan insanların %53,7'sinin ev sahibi, %32,3'ünün ise kiracı oldukları göz önüne alındığında belli bir bedel karşılığı (bir süreliğine ya da tamamen) mal mülkiyetine sahip kişiler olduklarını söylemekte beis görülmemektedir. Ancak Suriçi'nde yaşayan binlerce kişi çatışmalar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalmış ve bu makalenin özneleri olan bir grup insan terk ettikleri evlerine geri dönememişlerdir. Bu grubun büyük bir çoğunluğunun da evlerinin çatışmada yıkıldığı bilinmektedir.¹⁴

8 çocuk ve 15 torun sahibi Henne teyze evde bıraktığı eşyaların hepsini tek tek saydıktan sonra haksızlığa karşı duyduğu derin hüznü ve hiddeti, "Hepsini geri verecekler, köpek gibi verecekler." şeklinde ifade etti (Kişisel Görüşme 26.05.2016). Yaz mevsimi hazırlamaya başladığı pekmezin, yağın, unun, bulgurun, etrafındaki dört duvarın ve başının üzerindeki çatının hayatındaki tek mal varlığı olduğunu, o nedenle de hepsini devletten geri istediğini belirtti. Henne teyzenin talebi üzerinden, Sur'dan zorla göç ettirilen ve evlerine dönme şansı bulunmayan insanların kayıplarını anlamlandırabilmek adına, Hannah Arendt'in *Totalitarizmin Kaynakları (Origins of Totalitarianism)* başlıklı metninde hak mahrumiyeti ya da hakka sahip olma mahrumiyeti ile evsizlik arasında kurduğu karşılıklı ilişki Suriçi bağlamında düşünülmeye değer gözükmemekte. Arendt bu metinde Yahudi halkının kendi topraklarında evsizleş(tiril)me deneyimini Avro-Amerikan ulus-devletleri bağlamında tartışır. Arendt dolayısıyla Suriçi'nde yaşanan zorunlu göçe bakıldığında iki nokta dikkat çekmektedir.

İlk olarak, Suriçi'ndeki zorunlu göç, toplumsal sözleşmelerle garanti altına alınmış olan mülkiyet hakkının hukuksuz bir biçimde ihlali olduğundan, yani haklarından mahrum edilen halkların insanlığı parçası olarak diğer insanlarla paylaştıkları *ortak haklarını* kullanamamalarından dolayı sorunludur. Arendt, ulus-devletin kamunun ulus aracılığıyla özelleştirilmiş bir formu olduğunu iddia eder. Aslında ulus ve devlet kamusal formlar olmalarına rağmen, ulus fikrinin dayandığı, ailesel bağlara benzeyen, varsayılan ortak dil, tarih ve mekan gibi özellikler bir grubun niteliklerinin herkes için ortak ve

---

¹⁴ 3 Kasım 2017 tarihi itibarıyla Suriçi bölgesinde hangi evlerin yıkılıp hangilerinin yıkılmadığı hakkında sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Görüşmecilerin birçoğu Haziran ayında Suriçi Balıkçılarbaşı mevkiinde terk edilmiş bir binanın çatısına çıkarak evlerinin yıkılıp yıkılmadığını görmeye çalışmışlardır. Bina birkaç gün sonra güvenlik gerekçesiyle mühürlenmiştir.

“milli” kabul edilerek öne çıkmasını ve bu yolla kamunun belli bir zümrenin aracı haline gelmesini eleştirir ve bu nedenle de milli-olmayan ait olma biçimlerinin ulus-devlet yapılanmalarından daha adil kolektifler yaratma ihtimaline vurgu yapar.

İkinci olarak ise, bazı gruplar haklarından “milli” olmadıkları için mahrum olmaktadır. Ulus-devletlerin yükümlülükleri sınırları içinde yaşayan vatandaşlara karşı etnik kimliğinden, sınıfından ya da cinsel yöneliminden bağımsız olarak eşitlik esasında uygulanmalıdır. Arendt’e göre bu asimetrik bağlam devlet kurumunun ulus fikriyle birleşmesinden kaynaklanmaktadır ve bu bağlamın yarattığı sonuçlardan biri “ev”sizleştirme olarak okunabilir. Arendt “Ulus, devleti işgal etti ve ulusal çıkarların hukukun önüne geçişi Hitler’in ‘doğru Alman halkı için iyi olandır’ düşüncesini ilanından çok önceleri gerçekleşti.” iddiasıyla ulus-devlet formunun içsel bir eşitsizliği mutlak olarak içerdiğini öne sürer (Arendt 275).

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun acele kamulaştırmayla ilgili 27. maddesine bakıldığında vatandaşların mallarına el konulması için iki neden gösterilmektedir: Olağanüstü hal ve yurt savunması. Ancak kanun maddesinde eksik olan nokta, olağanüstü hal ve yurt savunması durumlarının hangi nedenlerle vatandaşların kitleler halinde evlerinden çıkarılmalarını meşrulaştırdığıdır. Biraz daha genelleştirilirse, kanun maddesinde sorunlu olan nokta toplumsal sözleşmeler aracılığıyla hak ve sorumlulukları belirleyen ulus-devletlerin “olağanüstü hal”in meşrulaştırılmasıyla birlikte “milli” olmayan insanların, ihlal edilemeyecek haklarından söz etmeyi imkansız hale getirmiş olmasıdır.

Eleştirisinin merkezine “devlet”¹⁵ yerine, devletin bir hukuk aracından ulusun aracı haline dönüşmesini yerleştiren Arendt, haklardan mahrumiyetin “ev”den mahrumiyet anlamına geldiğini iddia eder. “Ev”i olmayan insanların temel insan haklarından faydalanamadığını, haklarından faydalanamayan insanların ise evsiz olduğunu öne sürer. Çünkü “Düşünceleri mühim, eylemleri etkili hale getirme gücü olan mekandan yoksunluk her şeyden önce insan haklarından yoksunluğun göstergesidir” (Arendt 296).¹⁶ Haklarından

15 Hannah Arendt’in devlet kurumuna getirdiği eleştiriye katılmasam da, ulus-devlet formuna getirdiği eleştirinin radikal anlamda işlevsel olduğunu düşünüyorum. Bu makalede yapılmak istenen devlete yapısal bir eleştiri getirmekten ziyade devlet kurumunun farklı aygıtları aracılığıyla içsel işleyişine odaklanmaktadır.

16 Judith Butler’in, Hannah Arendt’in ulus devlet eleştirisine devamı niteliğinde *Who Sings the Nation-State?* adlı metninde öne sürdüğü iddia dikkate değerdir: “Devletsiz halklar sadece bir statü eksikliğiyle karşı karşıya değildirlir aynı zamanda mülksüzleştirilmeleri ve yerinden

mahrum edilen halklar bir yandan insanlığın parçası olarak diğer insanlarla paylaştıkları ortak haklarına sahip değildirlere, öte yandan farklı bir grup olarak (etnik, toplumsal cinsiyete dair, sınıfsal vs.) kendi tikelliklerini ifade edemezler.

Arendt devletsiz halkların en savunmasız kesimi oluşturduklarını ve bir halkı haksız ve bu nedenle de evsiz bırakmanın devletlerin totaliter eğilimi olarak okunabileceğini öne sürer. Haklarından mahrum insanlar devlet aygıtının etkin özneleri değil, görünmez nesnelere dirler ve “bir anomali olarak kabul edilirler, onları korumak için düzenlenmiş ne bir yasal aygıt ne de hakları vardır ve böyle zamanlarda bu kişiler için polis ‘ülkenin arzulanmayan külfetlerini azaltmak için birkaç yasal olmayan eyleme girişmekte fazla beis görmez” (Arendt 283). Haktan mahrum insanlar birçok kişi tarafından garanti altında olan iki temel özelliklerini kaybederler; “ev [kayı] ve hükümet koruması [kayı]” (Arendt 294). Sur’dan zorla göç eden birçok kişi de evlerini kaybetmişlerdir. Evlerini kaybetmelerinin yanında, hükümet korumasını da kaybetmemeye çalışmaktadırlar. Değişim değerinin ötesinde ev mekanının tikel ve değiştirilemez olan kullanım değerinden söz edilebilir. Bu yazının sınırları içinde ve Suriçi bağlamında ev mekanının kullanım değeri olarak üç farklı özelliği tartışılacaktır: Mahremiyet mekanı olarak ev, hafıza mekanı olarak ev, dayanışma mekanı olarak ev.

5. MAHREMİYET MAHRUMİYETİ OLARAK EVSİZLİK: İNSANIN İKİ YANI—MAHREMİYET VE GÖRÜNME (İÇSELLİK VE DIŞSALLIK)

Evin yokluğu tüzel olarak sessizleşme ve hak mahrumiyetinin göstergesi olabildiği gibi aynı zamanda mahremiyetin ihlali anlamına da gelmektedir. Sur’dan zorla göç ettirilen insanların kaybettikleri koşullardan biri de mahremiyetleridir. Görüşmecilerden Dicle dört çocuk sahibi ve Suriçi’ndeki evine dönmekten korkan iki kişiden biriydi. Evlerini son kez terk ettikleri gün eşiyile konuşmalarından söz ederken, “Eşim dedi gidecez. Dedim nereye gidecez? Ya dedim bana bir ev kirala ya da ben artık başkasının evine gidecem, rahat değilim. Çocuklardır edemiyoruz” (Kişisel Görüşme 29.05.2016). Ev’i kamusal ve özel mekan ayırımına indirgmeden ilişkişel olarak tartış-

---

edilmeleri onlara yeni bir konum kazandırır, tam da belli normatif kategorilere uygun oldukları için devletsizdirler” (Butler 15). Agamben *homo sacer* figürünü “öldürülebilir ancak kurban edilemeyen”ler olarak tanımlarken (Agamben 126) aynı zamanda ulus-devletlerin evsizlerinden söz etmekteydi. Arendt, Butler ve Agamben’in tartışması devletsizlik ve evsizlik arasındaki ilişkiyi farklı açılardan ancak ilişkişel bir şekilde düşünme şansı verdikleri için değerliler, ancak bu polemik bu yazının sınırlarını aşmaktadır.

şan Arendt'e göre mahremiyet ihtiyacı sosyal bir varlık olan insanlar için kamusal alan kadar elzem bir ihtiyaçtır. İnsana beraber olma şansı veren, farklılıkları paylaşma şansı veren ve bu yolla da varlığı(nı) olumlama imkanı sağlayan kamusal alandan farklı olarak özel alan yakınlık ve korunma mekanıdır. Aynı zamanda karanlık noktalarımızın mekanı olarak da adlandırır özel alanı (1998).

Arendt felsefesinin çekici yanlarından biri, özel ve kamusal alanı, insanın iki ontolojik özelliği olarak kavramsallaştırdığı söz ve eylem aracılığı ile tartışması ve birey ile topluluğu birbirine indirgemeden ilişkilendirmesidir. Ona göre, söz söyleme yeteneğimiz biricikliğimizi, tikelliğimizi; eyleme yeteneğimiz ise topluluğun çokluğunu ve öngörülemezliğini ortaya koyar. Bu nedenle insan tikel ve kolektif özelliklerinden herhangi biri öncelenmeden, her ikisiyle birlikte var olan bir varlıktır. Eylem ve sözü ilişkilendirerek, yani eylemin etkileşim olmasından yola çıkarak ve bu nedenle de söze gereksinimi vurgulayarak sözsüz eylemin imkansızlığını, dahası; insanın kolektif bir varlık olduğunu öne sürmüştür. Kolektif varlıklar olarak etkileşebileceğimiz ve adil ilişkiler üzerinden varlığımızı olumlayabileceğimiz bir kamusal eve ihtiyacımız vardır. Ancak Arendt için eylem ve sözün yer aldığı kamusal ve adil bir evin gerekliliğinin vazgeçilmezliği kadar, karanlık noktalarımızın ve mahremiyetimizin mekanı olarak özel eve de ihtiyaç duyarız.

İnsana beraber olma şansı veren, farklılıkları paylaşma şansı veren ve bu yolla da varlığı(nı) olumlama şansı veren kamusal alan, etrafında oturduğumuz, bizi birleştiren ve ayıran bir masa gibidir. Sadece kamusalda yaşanan bir yaşamın sığlaşacağından, özel alanın güven ve derinliğine ihtiyaç duyarız. Korunması gereken yaralarımız ve kabuklarımız ancak özel alan içinde güvende olurlar. Tam da bu nedenlerle ev sadece özel alan ya da kamusal alana indirgenerek değil, bu iki alanın kesişim noktaları üzerinden anlamlandırılmalıdır.

Arendt mahremiyet ihtiyacının koşulunun mekan olduğunu iddia etmesine rağmen, bu ihtiyacın mekanın ötesine geçen, varlığa dair bir motivasyon olduğunu da öne sürmektedir. “Özel” sözcüğünün etimolojik geçmişi incelendiğinde ‘ö’ düşünmek fiilinden ‘iz’ ekiyle türetilerek kendi anlamına gelen ‘öz’ sözcüğüne dönüştüğü görülmüştür. Ardından ‘öz’ sözcüğüne ‘al’ eki eklenerek ‘özel’ sözcüğüne ulaşılmıştır ki ‘şahsi’ anlamına gelmektedir.¹⁷ İngilizcede ise özel anlamına gelen “private” sözcüğü farklı anlamlarla kulla-

17 <http://www.nisanyansozluk.com/?k=özel&x=o&y=o>

nılmaktadır. 14. yüzyıl sonlarında Latince 'privatus' sözcüğüyle bağlantılı olarak 'ayrılmış, kendine ait, devlete ait olmayan' anlamında kullanılmaktaydı ve 'publicus' sözcüğüne zıt anlamda kullanılmaktaydı. Öte yandan, 'privare' 'ayırarak, mahrum etmek' anlamına gelmektedir, 'privus' ise kendine ait anlamına gelir.¹⁸ Fransızca'da özel "privé" dir ve aynı zamanda 'deprive' fiilinin köküdür. Kürtçede ise özel anlamına gelen 'taybet' sözcüğü İngilizcedeki private ve particular sözcüklerinin karşılığında kullanılmaktadır. Taybet/teybet (ta-bi-ta) yani ince bir uyum içinde olma anlamına gelir. Sözcük ince ip, saç teli anlamına gelen "ta" sözcüğünden türetilmiştir. Bir şeye en ince uyuma sahip, en uygun olan anlamına gelmekte, aynı zamanda particular sözcüğünün karşılığı olarak ise huy, mizaç, özellik anlamlarına da gelir. Arapça al-has (al-khas/xas) özel anlamında, hasse de özellik anlamında kullanılmaktadır. Türkçede kullanılan tahsis sözcüğü de "xas" sözcüğünden türemiş ve bir tür sınırlamayı ve dışarıda bırakmayı içermektedir. Bir şeyin biriyle/bir şeyle sınırlandırılması anlamındadır. Aynı zamanda ait olma; başkasına değil, 'kendine'ye has/ait olma anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda özel sözcüğü farklı dillerde kendine ait olan anlamına geldiği gibi, bazı grupları dışarıda bırakma çağrışımları da taşır. Farklı tarihsel dönemlerde farklı kişiler, gruplar ya da kurumların dışarıda kalması mümkündür. Georg Simmel özel evleri kamusal evlerden farklı olarak, benzerlerin birbirleriyle ilişkilendiği mekanlar olarak kavramsallaştırır (Simmel 1950). Kamusal evlerde yabancılarla karşılaşma şansı yakalayan insan, özel alanda kendine benzeyenlerle beraberdir ve benzemeyenleri dışarıda bırakma hakkına sahiptir. İstanbul'dan iki sene önce gelin olarak Suriçi'ne taşınmış olan Zeynep, Suriçi'nde otuz yıldan fazladır yaşayan eşinin ailesiyle birlikte gelmek zorunda kaldıkları Ben ü Sen semtinde iki aile beraber yaşamaya başlarlar. Zeynep, mahremiyet ihtiyacını, "Şu an beraberiz, ama böyle de olmuyor. İnsan anlaşamıyor, insan rahat olmuyor. Şu an mesela bayramdan sonra ayrılmayı düşünüyoruz yani. Şu an 10 kişiyiz. Çocuğum da oldu 11 olduk, bir aile olduk işte, mecbur ayrılacak yani. Bu şekil olmuyor." diyerek ifade ediyor (Kişisel Görüşme 12.06.2016). Bu bağlamda ev değişim değeri olarak insanların evrenselleşmiş emeklerinin bir karşılığı olduğu kadar, bu değeri aşan bir mahremiyet mekanıdır da ve mahremiyetin, yani bir hanenin içinde kimin olup kimin olmayacağını, Arendt'in de görüşmecilerle paralel bir şekilde ifade ettiği gibi, olumsal olmasına rağmen insan varlığına

---

18 <http://www.etymonline.com/index.php?term=private>

içkin olduğu görülmektedir.¹⁹ Ancak evsizleşme deneyimi sadece mahremiyet ihtiyacının değil, hafızanın ve hatırlamanın kaybıdır da...

6. HAFIZA MEKANI OLARAK EV(SİZLİK)

Ev mekanı bir mahremiyet mekanı olmasının yanında hafızayı koruyan bir mekan olarak da düşünülebilir. Yedi çocuk annesi olan ve son çocuğunu Sur'da çatışmalar sırasında doğurmak zorunda kalan Gulê, "Kaybolan mobilyalar değil, çeyizlik yorganım, üstümü örtmeye kıyamadım. Koltuğum vardı kırmızı, bir kere üstüne oturmadım." diye yakındı (Kişisel Görüşme 25.05.2016). Görüşmelerde hemen herkes mal kayıplarının telafi edilmesini talep etmelerine rağmen asıl kaybettiklerinin evlerin içindeki hafızayı tazeleyen, taşıyan fotoğraf, çeyizlik yorgan, defterler, kitaplar gibi nesnelere olduğunu dile getirdiler. Evlerinin kaybı şimdinin kaybı olduğu gibi geçmişlerinin de kaybıydı Surlu aileler için ve bu nedenle geleceğinin de. David Seamon *Mesken, Yer, Çevre (Dwelling, Place, Environment)* adlı kitabında "Bir zamanlar bir vitrinde görüp hayran kaldığımız mutfak masası nasıl olur da aile yemeklerinin ve dost muhabbetlerinin sağlam ve sessiz temeli haline gelir?" sorusunu hafızanın farklı özelliklerini düşünmek adına ortaya atar (Seamon 220).

Kırk yaşlarındaki Delal her şeyden çok fotoğraflarını istediğini ve kayınlıdesinin gençken kaybettiği oğlunun fotoğraflarının da orada kalmasından kaynaklı çok ağladığını belirtmekteydi. Bir başka grup, Sur'daki evlerinin yıkılıp yıkılmadığını görmek için çatısına çıktıkları Yoğurt Pazarı'ndaki binadan, eskiden evde divanın üstünde duran minderlerini sokakta çamurlar içinde görünce ağlamaya başladıklarını anlattılar. Evlerin büyük çoğunluğunun tamamen yıkılmış, eşyalara da bilerek zarar verilmiş olduğunu söylediler. Sur'daki operasyonların ardından Sur'a evinin durumunu görmek için girmeyi başaran Ahmet, "Biz evden çıkmadan bütün eşyaları arkada penceresiz bir odaya yığmıştık, bir tek orayı yakmışlar, sanırsın evlerle savaşımlar..." diye devam etti (Kişisel Görüşme 08.06.2016). Görüştüğüm yirmi iki kişiden yirmisi²⁰ Sur'daki evlerine geri dönmek, ne fazla ne eksik bir şey istedikle-

19 Mahremiyet ihtiyacının tüm zaman-mekanlardaki insanlar için içkin olup olmadığı sorusu yazının sınırları dışındadır. Zira Arendt evrensel sorular sormayan bir filozoftur.

20 Geri dönmek istemeyen görüşmecilerden ilki dönmeye korktuğunu belirtmiştir. Diğeri doğduğundan beri Sur'da annesiyle beraber yaşadıklarını, evlendikten sonra da annesinin evinin kendisinininkiyle yanyana olduğunu belirtmiştir. Bu görüşmeci çatışmalar sırasında bakkala giderken vurulur, ardından hastaneye kaldırılır ve vurulma haberi annesine söylendiğinde annesi kalp krizi geçirerek yaşamını kaybeder. Ardından annesinin taziyesi sırasında evleri bombalanır ve evlerini kaybederler. Şu an Huzurevleri semtinde ailesiyle birlikte yaşayan görüşmeci hastaneden

rini belirttiler. “Sur’da kendi evime geri dönmek istiyorum.” dedi Mehmet (Kişisel Görüşme 08.06.2016). Yaşamını Suriçi’ndeki birçok kişi gibi mevsimlik işçi olarak idame ettiren Hasan “Sur’un içinde olsun nasıl olursa olsun. Çocuk beni aradı, ‘Baba bizim evimiz çıkmış televizyonda, o zaman benim ağlamam geldi.” dedi (Kişisel Görüşme 29.05.2016). “Yerimi, yurdumu komşularımı, sokaktaki çocuklarımı özleyorum. Sur’daki evimi istiyorum, çünkü arkadaşlarımdan olduğu ve doğup büyüdüğüm yer.” dedi Zeynep (Kişisel Görüşme 30.05.2016). Zeynep’in komşusu olan otuz yaşlarındaki Songül “Evim dardı ama güzeldi.” diye ekledi (Kişisel Görüşme 02.06.2016).

hooks, *Hasret: Irk, Toplumsal Cinsiyet ve Kültürel Siyaset (Yearning: Race, Gender and Cultural Politics)* adlı metninde hafızanın nostaljiden farklı olarak dönüştürücü etkisini vurgular. Geçmiş sadece iyi yanlarıyla, tarihsellikten ve eleştirelilikten uzak, o zamanki haliyle özlemek anlamına gelen nostaljinin, hafıza ve hatırlamadan farklılığını ortaya koyar. Hafıza sadece geçmişte olan iyi şeyleri oldukları gibi özlemek değildir, olanları bugünün süzgecinden geçirerek, eleştirel mesafeyi kaybetmeden, geleceği kurmak adına da korumaktır. Bu nedenle hafızayı korumak aslında özneyi, kendiyi, kimliği korumaktır. hooks, ev mekanının dışlanmış gruplar için farklı işlevleri olduğunu hatırlattığı kadar bu mekanın hafızanın biriktiği birincil alanlardan biri olması nedeniyle tüm insanlar için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu vurgular. Hatırlama/hafıza, hooks için geçmişi şimdinin süzgecinden geçirerek geleceği kurmak için sahip olduğumuz bir radikal araç ve ev mekanını da bu aracın biriktiği, yoğunlaştığı mekanlardan biri olarak tanımlanıyor.

hooks’a paralel bir hattan devam eden Iris Marion Young, “House and Home: Feminist Variations on a Theme” (Ev ve Yuva: Bir İzlek Üzerine Feminist Çeşitlemeler) başlıklı makalesinde ev mekanını bir koruma (preservation) mekanı olarak tanımlar. “Koruma hatırlamayı gerekli kılar. Hatırlama ise nostaljiden oldukça farklıdır. Nostalji günlük yaşamın belirsizliklerinden ve hayal kırıklıklarından bir kaçış olarak düşünülebilirken, hatırlama geleceğin açık olumsuzluğuyla insanın geçmişte içinde yaşadığı şeylerden kalan acı ve zevklerinden kim olduğuna dair sağlam bir güven örerek yüzleşir. Nostaljik özlem hep başka bir yer içindir. Hatırlama ise bizi buraya getirenin olumsuzlanmasıdır” (Young 154). Young’a göre hatırlama ve nostalji arasındaki temel fark nostaljinin geçmişe²¹, hatırlamanın ise geleceğe yönelmesidir. Hatırlama

---

çıkacağından beri hergün hastaneye fizik tedavi ve psikolojik tedavi için gittiğini belirtmektedir. Suriçi’ne dönmek istemediğini söylediğinde kendisine neden sorulmamıştır.

21 Yazının sınırları içinde nostalji ve hatırlama arasındaki fark ayrıntılı bir şekilde tartışılmamaktadır.

geçmişin içinden süzülen şimdiye ve ortak deneyime odaklanırken, nostalji geçmiş için an'ı terk etmeyi gerektirir. Bu nedenle Young'a göre, insanları ev'de ve şimdi'de birleştiren hatırlamanın gücüdür, nostaljinin geçmiş özlemi değil. Young açısından ev mekanı ve bu mekânın içindeki nesnelere sadece değişim değerine sahip, donmuş, evrensel metalar değildirler, bu nesnelere hafıza aracılığıyla anıları taşır ve yaşatırlar, bu nedenle de özel alanda yaşanan ilişkilerin parçasıdırlar. Geçmiş, şimdinin süzgecinden geçirilerek geleceğe yönelerek üretirler ve bu üretim yeniden üretime indirgenemez, çünkü tekil, olumsal ve değişkendir. Ev mekânının içindeki nesnelere birlikte yakın ilişkileri üretimi insanların mahrem ilişkilerini korumasını ve gelecekle geçmişin ilişkilendirmesini sağlar. Bu noktada Sur'dan zorla göç ettirilen insanların kaybettikleri aynı zamanda hafızalarıdır. Young, ev, hafıza ve hatırlama ilişkisini özel ev bağlamında tartışmış olmasına rağmen, görüşmeciler için söz konusu hafıza sadece özel ev mekânında inşa olan bir eylemlilikten ibaret gözükmemektedir.

Görüşmeciler, özel evin kaybıyla birlikte aynı zamanda kaybedilmiş ilişkilerden de söz etmekteydiler. Komşuluk ilişkileri, arkadaşlıklar, akrabalık ilişkileri Suriçi'nin mekansal yakınlığı sayesinde unutulmaz hafızalar bırakmıştır. Evin kaybıyla birlikte tüm sosyalleşmesini kaybeden ve yirmi yaşlarında genç bir kadın olan Ayşe "En çok komşuluğu özleyorum ve huzuru... 20 yıllık komşulardan kopunca aileden kopmuş gibi olduk. Anne, bacı olmuştuk. Apartmanda huzur yok, biri hasta oldu mu bilmezsin." diye ekledi (Kişisel Görüşme 03.06.2016). Kadınların erkeklerden daha çok üzüldüğünü, bu nedenle de kayınvalidesinin durumuna çok üzüldüğünü belirten Ruşen ise Sur'a olan özlemini "Çocukluğum orda geçmiş, sırf evden dolayı değil, Sur'dan çıktığımız için üzülmüyoruz. Hep hatırlayacağız, hani kendi isteğimizle çıksaydık, istemeyerek çıkmak iyi değil. Komşuları, akrabaları özleyorum. Herkes bir yere dağıldı. Biri Koşuyolu'nda... Çarşıda birbirimizi görünce sarılıp ağlıyoruz." diyerek ifade etti (Kişisel Görüşme 05.06.2016). Kaybedilen ev bir tek özel alandaki duvarlarla sınırlı ev değil, ev aynı zamanda Suriçi'dir de. Bir yandan özel alanın dışında yaşayan komşular, akrabalar, dostlardan söz edilirken, öte yandan onlara olan özlem aile metaforuyla ifade edilmektedir. Evin hafıza, özlem, düşünce ve duygulanıma dair birçok yanımızı ortaya çıkardığını, yanyana getirdiğini ifade eden Rapport ve Dawson'a benzer bir

---

Belki de hatırlanması gereken nokta Young'ın yaptığından farklı olarak hatırlama ve nostaljiyi birbirine zıt yaklaşımlar olarak değil, ilişkisel olarak tartışmaktır. Bu konuda, özellikle nostalji konusunda Tanıl Bora'nın Birikim dergisindeki tartışması dikkate değerdir. Bora bu yazıda ev mekânını bir çocukluk mekânı olarak yorumlar (Bora, 1998: 54).

biçimde ve eve daha geniş bir açıdan bakan Avtar Brah ise evin “kasaba ya da mahalle olarak düşünülduğünde mekanın sosyal ve psikik coğrafyası...” anlamına geldiğini ifade eder (4).

DBB'nin “Suriçi Araştırma Raporu”nda anket yapılan 4144 kişi içinden Suriçi'ne geri dönememiş olan %69,7'lik kesimin %64,8'inin geri dönmek istediği sonucu çıkmış. Bununla birlikte görüşmecilerin %94,5'i şu anda Sur'da devam eden kamulaştırma projesine karşı olduğunu belirtmiş. Bu kesimin kamulaştırmaya karşı olmalarının %29,3'lük birinci nedeni “evine geri dönme” isteği, ikinci nedeni ise %29,2'lik bir oranla “Sur'da yaşamak istedikleri için” olarak ifade edilmiş (Suriçi Araştırma Raporu, 2016: 35-37). Bu bağlamda DBB'nin niceliksel araştırmasının da görüşmecilerle paralel bir şekilde gösterdiği gibi geri istenen sadece değişim değeri olan metalar değil aynı zamanda kamusal ve özel olan, ilişkiler ile inşa olan, hafızayı taşıyan ve kuran, mahremiyet ihtiyacını karşılayan “ev” mekanı.

David Harvey hafıza-mekan ilişkisinin olumsuzluğuna işaret ederek bir yandan kolektif hafızanın mekanda mesken tuttuğunu ortaya koyar, diğer yandan ise “Yerler doğadaki gibi onlara yapışmış bazı hafızalarla gelmezler, onlar daha ziyade ‘rakip tanımların tartışılan bölgeleridir.’” fikrini öne sürer (akt. Cresswell, Place 62). Harvey hafızanın herhangi bir mekanda fiziksel olarak var olmadığını vurgulamaktadır. Bir mekanda yaşam süresi ile o mekanda oluşan hafıza arasında mutlak bir doğru orantı olmadığını, hafızanın ilişkilerle ortaya çıktığını ve bu ilişkilerin yalnızca ‘mutlu yuva’ya dair ilişkiler olmadığını ima eder. Bir mekanda yaşanan ilişkilerin yoksul ilişkiler, ataerkil ya da ırkçı ilişkiler olmasının hafızayı bu yönde kuracağına dair de bir hatırlatmadır bu... Surlular da kullandıkları tüm aile ve dostluk söylemine rağmen Sur'a eleştirel mesafelerini korumaktadırlar. Gül “Orayı da sevmiyordum ama orada huzur vardı.” diye ekledi (Kişisel Görüşme 12.06.2016). Evinin darlığından yakınan Songül, “Bir sürü eziyet çektik orda, fakirlikle mücadele ettik... Sur'da mutluyduk...” diye ekledi (Kişisel Görüşme 10.06.2016). Suriçi'nin Surlular için bir çocukluk mekanı olduğu, hafızalarının, hatıralarının, hemen hemen tüm sosyalleşmelerinin²² gerçekleştiği mekan olmasının yanında, herkes Suriçi'ndeki yaşamın zor olduğunu, Sur'da kaybedilen birçok evin herhangi bir TOKİ dairesinden²³ daha “kötü” oldu-

22 Suriçi bölgesi orada yaşayanlar için hemen hemen tek sosyalleşme ve yaşam alanı, çünkü Suriçi bölgesi kentin merkezinde, ticari ve kültürel merkez olma özelliği gösteriyor. Kentin ekonomik olarak en uygun semti, bunun yanında kendi kendini idame ettirebilen bir semt.

23 Hükümet Suriçi'nden taşınan ailelerin akıbetiyle ilgili fazla açıklama yapmamış olmasına rağmen

ğunun farkındadır. Birçok kişi Suriçi'ni anlatırken eziyeti ve yoksulluğu da hatırlamasına rağmen neden Sur'a dönmek isteniyordu? Suriçi'nde evlerini terk etmek zorunda kalanların Sur'daki evlerini geri istemelerinin nedeni "sadece" kaybedilen çocukluk ya da gençlik hatıraları ya da orada kurulan dostluk ortamı ya da nostaljik özlem ya da hafızalarla açıklanabilir miydi?

7. ÜRETİM İLİŞKİLERİNE İÇKİN DAYANIŞMA MEKANI OLARAK EV

Niceliksel veri eksikliğine rağmen Suriçi'ndeki hanelerin %81'inde 1-6 arasında çocuk bulunması, yaşlı, hasta ya da engelli barındıran ailelerin oranının %30.4 olması ve zorunlu göç öncesi Suriçi'nde yaşayanların %91,5'inin 200-400 TL kira ödemiş olmaları Suriçi'nde yaşayan birçok ailenin alt sınıfa ait aileler olduğunu göstermektedir (Suriçi Araştırması 2-13). Bu veriler, görüşme yapılan kişilerin beyanlarıyla birleştiğinde Suriçi'nin alt gelir sınıfına ait insanların yaşadığı bir mekan olduğu açıktır. Suriçi bölgesi yoksul insanlar için yaşanması mümkün tek yer olduğu için de görüşmecilerden birçoğu Suriçi'nden başka bir bölgede yaşamalarının imkansız olduğunu belirtmektedirler. Nesrin "TOKİ'lere gitsek, elektrik, su parası verebilecek durumda mıyız acaba? O kadar paramız yok yani." diyerek yaşamın Sur'da görece daha hesaplı olduğunu belirtiyor (Kişisel Görüşme 27.05.2016). Sur'da birçok aile fatura ödememekte. Bununla birlikte birçok kadın kurumunun onlarla dayanışma içinde olduğunu belirtmektedirler. Bunun yanında Eski Hal denen ve aktif olan çarşı mekanı, Sur'un en işlek kapılarından biri olan Urfa Kapı'nın tam yanında. Öte yandan, surların yanında konumlanmış olan Hevsel Bahçeleri Diyarbakır'ın ve bölgenin sebze ve meyve ihtiyacını karşılayan aynı zamanda tarihi önem taşıyan yüzyıllardır bahçe olarak kullanılan bereketli topraklar. Eski Hal ve Hevsel Bahçelerine yakın olmak Sur sakinleri için sadece uygun fiyatlı yiyecek ihtiyaçlarını karşılamakla kalmıyor. Sur'daki birçok kadın Hevsel Bahçelerinde işçi olarak çalışmakta.

Ev Olarak Suriçi, Aile Olarak Surlular

Tezer iki kızıyla birlikte Huzurevleri semtine taşınmış ve Suriçi'nde alıştığı dayanışma ortamının özlemini "Eskiden komşu bana faturasını verirdi, ben ona verirdim. Burda kimse kimseye yardım etmiyor." sözleriyle dile getirmekte (Kişisel Görüşme 26.05.2016). Ayşe ise kendini, "Biz Sur'da tam

---

Haziran 2016'da Suriçi'nden göç eden ailelere birer TOKİ dairesi verilmesi ihtimalini basında açıklamıştı. Bunun üzerine görüşmecilere TOKİ'de yaşamayı tercih edip etmedikleri hakkında sorular sorulmuştur. Bkz. <http://www.haberler.com/hukumetin-sur-planinda-vatandasa-3-secenek-8520741-haberi/>

anlamıyla bir aileydik. Kavga da etsek yarım saatte barışıyorduk. O kadarı. Evimizi istiyoruz. Sur'un içinde ev versinler yeter. Sur fakir fukaranın yeri. Huzurlu bir yerdi." şeklinde ifade ediyor (Kişisel Görüşme 06.06.2016). Görüşmecilerden Xemo son on senedir almaya çalıştıkları evi sonunda tamamladıklarını ve bu sene çatışmalar nedeniyle bırakıp çıktıklarını anlattıktan sonra, komşularla olan dayanışma ilişkisini dile getiriyor: "30 senelik komşuydu. Ekmeğim olmasa zorla ekmek alırdı bana" (Kişisel Görüşme 13.06.2016). Suriçi'ndeki ekonomik dayanışma Sur'dan zorunlu göçenlerin Sur'a dönmek istemelerinin nedenlerinden başka bir tanesi. Haneler arası ekonomik dayanışma özel alanla kamusal alanın sınırlarını değiştirmekte ve zaman zaman muğlaklaştırmakta, Suriçi'nin ev, Sur'da yaşayanların ise aile olarak kodlanmasına neden olmaktadır. Kamusal ve özel alanın sınırlarının farklı eksenler aracılığıyla çizildiği gibi bu mekanların melez oldukları da görüşmelerden ortaya çıkmaktadır. Suriçi'ndeki yoksulluktan kaynaklı deneyimlenen dayanışma ilişkileri Suriçi'ni bir ev mekanı haline getirirken, özel evle kamusal ev arasındaki sınırları daha geçişli, bu mekanları ise melez mekanlar haline getirmektedir.

Ancak özel alanla kamusal alanın sınırlarının muğlaklaşması ya da daha geçirgen hale gelmesi insanların tamamen kamusal bir ev sahibi oldukları ya da tamamen kolektif bir yaşam içinde oldukları iddiasını gerekçelendirmekte. Zira Arendt bağlamında düşünüldüğünde ve yine Suriçi'ndeki görüşmecilerin anlattıkları, olumsal olarak inşa olan bir mahremiyet ihtiyacının ve bu ihtiyaca bağlı bir mekanın varlığını göstermekte. Suriçi'nin kamusal ve dayanışmaya dayalı bir ev olarak inşası, özel alan ve mahremiyet mekanına rağmen değil, onunla ilişkisel bir biçimde kurulmakta. Oğlu YPS'ye katılmış olan Birgül de birçok görüşmeci gibi Suriçi'ndeki evin ekonomik ve kültürel dayanışmaya dayalı ama mahremiyet ihtiyacını da yok saymayan bir ev mekanı olduğunu dile getirmekte:

"Sur bizim için her şeydir. Ben kira ödeyemediğim için Sur'daydım. Kaynım altta oturuyordu, ondan dolayı çok rahat değildim ama ben taşınmazdım çünkü orada barınabiliyordum. Şimdi hiçbir yerde barınamam. Kardeşimin evi olmasa çadır açar otururdum. O yüzden Sur'dan vazgeçemem, komşularımızla gecelere kadar oturup sohbet ediyorduk. Başım sıkışsa, kapımı çalabiliyordu, ben onun kapısını çalabiliyordum. Bir dayanışma vardı. Ben burada aç kalsam susuz kalsam kimsenin kapısını çalamam. Çalsam bile vermezler çünkü kimseyi tanımıyorum. Allah razı olsun bizim sokakta bir dükkan vardı, çocuklarım 24 saat oradan alışveriş yapıyordu, ben de aylarca ödeme yapmıyordum. Adam

beni tanıyordu, ben onu tanıyordum. Ama benim çocuğum açlıktan ölse ben bakkala gidip bir tane şeker alamam, çünkü kimse beni tanımıyor, kimse bana güvenmiyor, kimse bana vermez. Ama Sur öyle değildi. Sur'dan bu olaylardan dolayı çıktığım için pişmanım.” (Kişisel Görüşme 08.06.2016)

Ev Ekonomisinin Kurucuları Kadınlar

Birgül üstteki alıntı ile birlikte bir yandan Suriçi'deki mahremiyeti yok saymayan dayanışmaya işaret ettiği gibi Suriçi'nin kendini idame ettiren bir ekonomik mekan olma özelliğine de işaret etmekte. Birbiriyle dayanışma içinde olan sadece komşular değil, aynı zamanda bakkallar da, yani Suriçi'nin esnafı ya da ekmek almayı gereksiz kılan her sokak başındaki tandırlar... Kadınlar tüm bu farklı parçalar aracılığıyla kolektif üretimin ve dayanışmanın ağlarını örmekteler. Evini terk etmiş kadınlardan birinin evine girdiğimde bana içeride oturan beş altı kadar kadının hepsinin Sur'daki eski komşuları olduğunu söyledi. O gün orada sohbet eden kadınların hepsi senelerdir Sur'un yanındaki Hevsel Bahçelerine işçi olarak çalışmaya gitmekteler. Sur'dan kadınlar artık farklı semtlerde yaşıyor olsalar da beraber sosyalleşmeye devam etmekteler. Hep beraber Hevsel'de çalışmaya da... Sosyalleşmenin kadınlar arasında devam etmesinin ötesinde oradaki kadınlardan birinin Suriçi'ndeki komşularını yeniden aynı sokağa toplamaya çalıştığını öğreniyorum, çünkü sokak Surlu kadınlar için sadece güzel taş evler demek değil. Suriçi, taş evleriyle, dar sokaklarıyla olduğu kadar; esnafla, yanı başlarındaki ekmeklerini kazandıkları Hevsel Bahçeleriyle, her sokağın başında hazır duran tandırlarıyla, yani ilişkilerle ve özellikle kadınlar tarafından kurulan dayanışma ilişkileriyle ve ortak üretimle de anlam kazanmakta. Ve bu dayanışma ilişkileri aslında kadınların, özel alanın sınırlarını aşan ve kolektif özellikler taşıyan bir “ev” ekonomisi kurmaları sayesinde var olmakta. Yeni doğum yapmış genç bir gelin olan Asmîn'in kayınvalidesiyle birlikte kurdukları ev ne abartılı bir örnek ne de bir istisna. Evini terk etmek zorunda kalan kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu evlerin kadınlar tarafından kurulduğunu öne sürmekteler. “İnsan başkasının evinde rahat edemiyor. Ev aradık. Evde iki tane yolluk, iki tane de yırtık perde vermişlerdi. İlk akşam, ben dedim hiçbir yere gitmiyorum. Millet minnet ediyorlardı. Kaynanam gitti bir tane soba aldı, oturduk, o gece bu evde yattık. Ondan sonra her gün akrabalar sağ olsun, herkes bir parça bir şey verdi bize. Şunu Suriyelelerden aldık. Biz Suriyelilere yardım ediyorduk, şimdi onlar bize yardım ediyor.” (Kişisel Görüşme, 13.06. 2016)

Suriçi'nden taşınmak zorunda kalan insanların anlattıkları Henri Lefebvre'in mekan kavramsallaştırmasıyla beraber okunduğunda ekonomik ilişkilerin mekanın inşasında önemli bir yer tuttuğu fark edilmektedir. Lefebvre, mekanın ve öznenin karşılıklı inşalarında mekanı kuran öznelerin farklı konumlanmalarının etkisine dikkat çekmekte. Şüphesiz ki bu konumlanmalardan bir tanesi de sınıfsal pozisyonudur. Mekanı anlamlandırmanın birincil olarak maddi ilişkileri anlamlandırmak üzerinden mümkün olduğunu öne süren Lefebvre'e göre, mekan, üretim güçleri ve mülkiyet ilişkilerine içkin toplumsal ilişkilerin bileşimidir (Lefebvre 82-3). Lefebvre için mekanın metafizik bir yanı yoktur. Her ilişki mekan içinde şekillenir ve bu nedenle de a priori bir kategori, tarihdışı bir töz olarak ya da bir önkoşul olarak kavramsallaştırılamaz.

Bu yazının sınırları içinde Lefebvre'in mekan anlayışının üç özelliği dikkat çekicidir: İlk olarak, Lefebvre, üretim ilişkilerini mekanın yapı taşları olarak belirler, çünkü var olan ilişkiler içinde onları birincil dönüştürücü gücü olan ilişkiler olarak görür. Ancak Lefebvre üretim ilişkilerini kamusal alanla kısıtlamaz, "Üretim araçları ne teknoloji ve bilgiyi de kapsayan üretim güçlerinden, ne onu şekillendiren sosyal emek bölüşümünden ne de devletten ve toplumun üstyapılarından ayrılabilir." iddiasıyla aile, hane, ev ya da özel alan olarak farklı yanlarıyla kavramsallaştırabilecek olan ev mekanı içindeki ilişkiler de üretim ilişkilerinin parçasıdır (Lefebvre 85).

İkinci olarak, her ne kadar Lefebvre mekanı, tarihdışı ve nesnesi üzerinde eksiksiz bir anlamlandırma gücü olan, sadece rasyonel bir özne etrafında kurmuyorsa da, özne fikrinden tamamen vazgeçmez. İlişkilerin bireysel ya da kolektif farklı öznel konumlar tarafından koşullandığını ve yaratıldığını öne sürer ve bu öznel konumlar homojen varlıklar olmaktan ziyade kendi özelliklerini cinsiyet, üretim, etnisite gibi ilişkilerde ortaya çıkarır. Sur'dan zorunlu göçenlerin ev anlayışını Lefebvre'e göre anlamlandırmak ancak maddi ilişkiler aracılığıyla mümkün olacağından belli bir zaman-mekandaki etnisiteye, cinsiyete ya da sınıfa içkin ilişkilere odaklanılmalıdır, zira ancak bu şekilde "şeyler (nesnelere ve ürünler) arasındaki bir takım ilişkileri" görmek mümkün olur (Lefebvre 82-3).

Son olarak, kamusal ve özel alanların sosyal ilişkilerden oluşan bir mekan içinde üretildiğini iddia eder. Dahası kamusal ve özel alanlar arasında yapılagelen ikili ayrımın birikim tarihi incelendiğinde ortaya çıkacağını ve bu nedenle de kamusal ve özel alanın sınırının olumsuzluğuna/tarihselliğine dikkat çeker. Bununla birlikte Lefebvre tüm mekanların melez olduğunu, yani hiçbir mekanın sadece özel ya da kamusal olarak kavramsallaştırılamayacağını

iddia eder. Bir apartman dairesi gibi bir özel alan, yemek odası ya da mutfak gibi daha kamusal alanlarla, yatak odası gibi daha özel alanlardan oluşur. Bu açıdan, birbirlerinden ayrı bile olsalar, iç içe geçmişlerdir. Lefebvre'in mekan kavramsallaştırması Suriçi zorunlu göçü bağlamında dikkate değerdir, çünkü ilk olarak üretim ilişkilerini sadece kamusal alanla kısıtlamadığından, özel evin içindeki ilişkileri de kamusal alanla birlikte ilişkilendirerek ev mekanını anlamlandırma olanağı sağlar. İkinci olarak, öznel konumlanmaların maddi ilişkilere içkin olduğunu ortaya koyarak etnik ve toplumsal cinsiyet/ cinsiyete dair ilişkileri de mekan analizinin parçası olarak değerlendirme şansı verir ve son olarak her mekanın melez olduğunu ortaya koyarak özel ve kamusal evleri ilişkisel olarak anlamlandırmanın kapılarını açar. Ancak Suriçi bölgesindeki zorunlu göçü tartışırken etnik çelişkilerin ve etnisite teorik ekseninin özerkliği ortaya koyma gerekliliği vardır, zira Suriçi bölgesi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir.

Ev olarak kodlanmış olan Suriçi, mahalle sakinleri tarafından terk edildiği zaman sembolik bir dönüm noktasına denk gelmekte. Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin Dört Ayaklı Minare önünde barış konuşması yaparken²⁴ öldürülmesi birçok Surlu için evlerini terk etme zamanı olarak da kodlanmış. Yirmi iki görüşmeciden yirmisi Tahir Elçi'nin öldürülmesinin ardından evlerini terk etmeye karar vermişler. Tahir Elçi'nin öldürülmesi Surlular için "kötü günlerin geldiğinin" sembolü olarak okunabilir. Bu zamansal sembolün yanında Tahir Elçi'nin öldürüldüğü yer de "Elçi adını almış." Birkaç sokak ötede yaşayan yengesiyle tek bir tencereyi paylaştığından bir yandan benimle konuşurken diğer yandan acele içinde yemek yapan Tezer (Tezer acele içindedir, zira aynı tencere o yemek yaptıktan sonra yengelerinin evine götürülecek ve orada da aynı tencereyle akşam için yemek hazırlanacaktır), evlerinden kaçtıkları anı, "Elçi'yi geçtikten sonra biraz ileride askerler duruyordu, ellerimiz havada onlara doğru yürüdük." şeklinde anlatmakta (Kişisel Görüşme 14.06.2016). 'Elçi' denilen yer Tahir Elçi'nin öldürüldüğü Dört Ayaklı Minarenin bulunduğu küçük meydan. Bu noktada Tahir Elçi'nin öldürülmesi reel bir kopuşa tekabül eden sembolik bir dönüm noktası olarak düşünülebilir. Bu kopuş birçok ailenin özel evlerini ve kamusal bir ev olan Sur'u terk ederek çatışmalardan kaçmalarına ya da orada kalarak ölümü göze almalarına neden olmuştur.

---

24 Tahir Elçi, 28 Kasım 2015'te Diyarbakır'ın Sur ilçesinde yaptığı barış konulu basın açıklaması sonrasında, sokakta açılan ateş sonucu yaşamını yitirmiştir. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=C8QX8BMOUbc>

8. ÖZEL EV'İN KAMUSAL EV ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sur'dan çıkmayı seçen görüşmecilerin sezgisel çıkarımlarını doğrular bir biçimde Tahir Elçi'nin öldürülmesinin ardından Sur'daki çatışmaların arttığı gözlemlenmiştir. Evlerinde kalmak için otuz gün dayanmış olan ve sonunda evini terk etmek zorunda kalmış olan görüşmecilerden biri "Niye Allah'ın malıdır, bizim malımızdır." diye seslenir (Kişisel Görüşme 11.06.2016). Görüşmecilerin çoğunluğu YPS'ye katılmış olan bir tanıdıkları olduğunu belirtmişlerdir. Sur sakinlerinin etnik kimlikleri de sınıfsal pozisyonları gibi Sur'un ev olarak inşasında rol oynamaktadır. Sur'da yaşayan ailelerin alt sınıfa ait ve Kürt olmaları Sur mekanını kuran özellikler arasındadır. Evlerini terk eden aileler Sur'daki yaşamlarını var olan yapı içinde bir dayanışma ağı olarak anlatmaktalar. Ancak özel ev'in anlamı birçok kez dayanışma söylemini hafızanın içinden kurmakta:

"En son çıktık, artık çocuklarımız için çıktık, değil baskıdan çıktık. Çocuklarımız için, korktuk silah degecek. Elimizden gelse çıkmazdık evimizden... Kuran, eşya düşünmüyorduk. Bir can kolaydır? Bir candır sonuçta ha... Annemin iki tane kardeşi diri diri... Kimse bilmiyor neredeler. Birisi 22 senedir... Nişanlıydı gitti daha gelmedi, o da öğretmendi. Öbürü de dedi ben gidip kardeşimin kanını alacam. Ben napacam bu dünyada? Birisini Gence'de öldürdüler, birisi de Batman'da, diri diri yaktılar onu. Kimyasal üstüne attılar, diri diri yaktılar. O acıyı insan unutmaz mı ya? Annemin öz kardeşi, annem 22 senedir boncuklu örtü örtmemiş, düşünlere girmemiş, böyle ellerine kına sürmemiş. Sırf o iki genci için. İkinin kınası da evde kaldı, nişanlıları da başkalarıyla evlendi, zor değil?" (Kişisel Görüşme 26.07.2016)

bell hooks, kamusal alandaki baskının toplumda dışlanmış insanlar için özel alanı bir iyileşme mekanına dönüştürdüğünü iddia eder. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan bir Afrikalı filozof olan hooks'un bağlamında ev mekanı kimliğin, kültürün, dilin korunduğu mekandır. *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics (Hasret: Irk, Toplumsal Cinsiyet ve Kültürel Siyaset)* adlı metninde "Mücadelemiz aynı zamanda unutmaya karşı, bir şeyi bir zamanlar olduğu gibi özlemek gibi işe yaramaz bir eylem olan nostaljiyi, şimdiki aydınlatmaya ve dönüştürmeye hizmet eden hatırlamadan, hafızanın siyasileşmesi aracılığıyla ayırt etmemizi sağlayan bir hafıza mücadelesidir." iddiasını ortaya koyar (hooks 147). hooks'un iddiası bir adım öteye devam ettirildiğinde hafıza mekanına dönüşen özel evlerin, kamusal evleri de kurduğu, koruduğu ve dönüştürdüğü iddia edilebilir. hooks'un iddiasının özel ev ile kamusal ev arasındaki bağlantıyı tersinden kurarak genişletmesi Su-

riçi'ndeki ev mekanını özel ve kamusal alanda ilişkilendirmek adına radikal anlamda işlevsel bir kavramsal yaklaşımdır. Suriçi bağlamında özel evlerin hafıza mekanına dönüştüğü gözlemlenmektedir. Ancak hooks'un iddiasının ötesinde Suriçi'nde gözlemlenen, hafıza mekanına dönüşmüş olan özel evlerin hafızaya dayalı kamusal ev/ler oluşturmasıdır. hooks'un iddiası olan kamusal alandaki dinamiklerin özel evleri dönüştürmesinin ötesinde, özel alandan kamusal alana doğru bir etkiden söz etmek mümkündür.²⁵ Hafızaya dayalı kamusal ev bu yazı bağlamında Suriçi iken, Diyarbakır kenti olarak da kodlanabilir.²⁶ Bu nedenle de Suriçi'ndeki özel evlerinde yaşayan insanlar ilk olarak Suriçi bölgesini bir kamusal ev olarak inşa etmişlerdir, ikinci olarak ise Suriçi sadece bir kamusal ev olarak değil, hafızanın korunduğu ev olarak yaşanmaktadır ve nihai olarak özel evle kamusal evin sınırlarının sadece değiştiği ve dinamik olduğu değil, bu iki mekan arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu ve bu nedenle de özel alanın/evin kamusal alan/ev üzerinde dönüştürücü güce sahip olduğu iddia edilebilir.

Bu hafıza mekanında özel ve kamusal alan arasındaki geçişlilik artmakta ve kamusal alan olan Suriçi ev olarak anlamlandırılmaktadır. Dayanışma ilişkisi evi sadece özel alandaki, duvarlarla sınırlanmış haneler olarak değil, kapıları bütün gün açık tutulan, beraber eğlenilen, yas tutulan, sokakların her sabah yıkandığı, tüm gün gece yarısına kadar kapıların önlerinde oturan ve hafızanın her gün örüldüğü bir ev'e dönüştürmektedir. Zeynep "Sur fakirlerin cenneti, geçim rahat, yurdumuz... Esnafına kadar bir ev gibiydi. En çok Sur'un insanı, sokakları, geçimi iyiydi bize." diye belirtiyor (Kişisel Görüşme 14.07.2016). Gulê ise kimi suçlayacağını bilemeden, barışın imkanını eve dönüşüyle açıklıyor sanki: "Eve dönmek istiyoruz, çünkü insanın yuvası oldu mu insan korkusuzdur, minnetsizdir, Sur bizim evimiz, toprak bile olsun evimizdir. Barış istiyoruz" (Kişisel Görüşme 17.05.2016).

9. SONUÇ

Sur'dan göç edenlerin kaybettikleri mülkleri, hafızaları, mahremiyetleridir. Tüm bunlarla birlikte oluşturdukları dayanışma kültürü ve mekanını kaybetmişlerdir. Ancak özel alanla kamusal alan arasındaki sınır sadece dayanışma üzerinden ekonomik olarak değil etnik olarak da belirlenmektedir. hooks'un iddiası olan kamusal alandaki dinamiklerin özel evleri siyasileştirmesinin/

25 Özel alanın kamusal alan üzerindeki siyasi ve toplumsal etkileri ve bu iki alanın ilişkililiği ayrıntılı bir biçimde İclal Ayşe Küçükkırca'nın doktora tezinde bulunabilir.

26 Bu yazının sınırları içinde Diyarbakır'ın ev olarak anlamlandırılması tartışmasına girilemeyecektir.

dönüştürmesinin ötesinde, özel alandan kamusal alana doğru bir etkiden söz etmek mümkündür. Bu nedenle de Suriçi'ndeki özel evlerin insanları Suriçi bölgesini bir kamusal ev olarak deneyimlemektedir. Sur bağlamında ortaya çıkan bu gerçeklik, nihai olarak özel evle kamusal evin sınırlarının değişken olduğunu ve kamusal alan içindeki ilişkilerin özel alanı etkilediğini göstermesinin ötesinde, bu iki mekan arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğunu, yani özel alanın kamusal alanı dönüştürdüğünü gözler önüne serer. Bir grubu evsizleştirmek onu, ırksallaştırarak, suçlulaştırarak, yoksullaştırarak, cinsel dışlama ya da 'hak'sızlaştırma yoluyla gerçekleşebilir. Ancak ev mekanı birçok canlı için olduğu gibi insanlar için de ontolojik öneme sahip bir mekandır ve farklı tarihsel-coğrafyalarda farklı pratikler aracılığıyla kurulmaktadır. Suriçi sakinleri evlerini birçok şeyin ötesinde dayanışma ilişkileri ve hafıza aracılığıyla kurmaktadır.

2013-2015 ÇÖZÜM SÜRECİ SONRASI DİYARBAKIR SUR İLÇESİNDE YAŞANANLAR

2015

23 Mart 2015 ile 19 Mayıs 2015: İnsan Hakları Derneği genel seçim çalışmaları sırasında siyasi partilere yönelik ihlalleri bir raporla değerlendirdi. Raporda, HDP'ye yönelik saldırı sayısı 114, AKP'ye 7, CHP'ye 4, MHP'ye ise 1 olarak belirlendi.²⁷

5 Haziran 2015: Diyarbakır/Amed İstasyon Meydanı'nda gerçekleştirilen HDP mitingine bombalı saldırı düzenlendi. 5 kişi hayatını kaybetti, 400'den fazla kişi yaralandı.²⁸

7 Haziran 2015 : HDP %13.02 oy alarak meclise 80 milletvekiliyle katıldı ve AKP 13 yıllık tek parti iktidarını kaybetti.²⁹

9 Haziran 2015: Diyarbakır'da Yeni İhya Der Başkanı Aytaç Baran öldürüldü. Baran'ın öldürülmesinin ardından çıkan olaylarda 4 kişi hayatını kaybetti, 3 gazeteci toplam 6 kişi yaralandı. Olaylarla ilgili olarak 14 kişi gözaltına alındı.³⁰

15 Haziran 2015: Tel Abyad (Girê Spî) YPG güçlerinin eline geçti. YPG yönetiminde olan Cizîr ve Kobanê Kantonları birleşti.³¹

26 Haziran 2015: R. T Erdoğan "Suriye'nin güneyinde bir devlet kurulmasına asla izin vermeyeceğiz." açıklamasında bulundu.³²

4 Temmuz 2015: Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak tescillendi.³³

27 <http://t24.com.tr/haber/ihd-secim-surecinde-yapilan-126-saldirinin-114unun-hedefi-hdpy-di,297290>

28 <http://www.milliyet.com.tr/hdp-mitinginde-trafo-patladi/siyaset/detay/2069848/default.htm>

29 <https://secim.haberler.com/7-haziran-2015-secimi/>

30 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/295339/Diyarbakir_da_barisa_karanlik_kursun..._4_olu__6_yarali.html

31 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_tel_abyad_sinir

32 <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogan-suriyenin-kuzeyinde-bir-devlet-kurulmasina-asla-musaade-etmeyecegiz-1899988-1>

33 <http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/dmk20154.pdf>

20 Temmuz 2015: Şanlıurfa'nın Suruç İlçesindeki Amara Kültür Merkezi önünde Kobanêli çocuklara oyuncak götüren gençlerin arasında bir canlı bomba patladı, 32 kişi öldü, 103 kişi yaralandı.³⁴

22 Temmuz 2015: Şanlıurfa Ceylanpınar'da 2 polis başlarından vurularak öldürüldü.³⁵

10 Ağustos 2015: Varto'da öldürümüş HPG gerillası Kevser Eltürk'ün (Ekim Wan) öldürüldükten sonra çıplak bedeninin fotoğrafları sosyal medyada yayınlandı.³⁶

12 Ağustos 2015: Cumhurbaşkanı Erdoğan "Üzerine beton dökülene kadar, sınırlarımız içinde tek bir terörist kalmayana kadar mücadelemize devam edeceğiz." dedi.³⁷

12 Ağustos 2015: KCK Yürütme Konseyi Eşbaşkanlığı "Kürdistan halkı için özyönetimden başka seçenek kalmamıştır." dedi.³⁸

16 Ağustos 2015: Muş Valiliği, Varto'da 15 Ağustos'ta başlayan çatışmalar nedeniyle ilçede sokağa çıkma yasağı ilan etti.³⁹

19 Ağustos 2015: Cizre sokaklarında hendekler kazıldı ve barikatlar kuruldu.⁴⁰

20 Ağustos 2015: Bitlis'in Hizan ilçesinin de eklenmesiyle "öz yönetim" ilan edilen bölge sayısı 16'ya yükseldi.⁴¹

6 Eylül 2015: Sur ilçesinde ilk kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁴²

7 Eylül 2015: Sur ilçesindeki sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.⁴³

8 Eylül 2015: Ankara'da HDP Genel Merkezi'ne akşam saatlerinde saldırı düzenlendi. Saldırıda ölen ya da yaralanan olmazken, binanın ilk iki katında yangından dolayı hasar meydana geldi.⁴⁴

34 <http://t24.com.tr/haber/sanliurfa-suruca-patlama,303437>

35 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/327245/2-polis-evlerinde-baslarindan-vurularak-olduruldu__saldiriyi_PKK_ustlendi.html

36 <https://www.evrensel.net/haber/258456/o-fotograftaki-kisinin-kevser-elturk-oldugu-anlasildi>

37 <https://www.f5haber.com/milliyet/erdogan-sinirlarimiz-icinde-tek-bir-terorist-haberi-5436904/>

38 <http://t24.com.tr/haber/kck-kurdistan-halki-icin-oz-yonetimden-baska-bir-secenek-kalmamistir,306011>

39 <https://www.amerikaninsesi.com/a/mus-vartoda-sokaga-cikma-yasagi/2920079.html>

40 "Cizre sokaklarında hendekler, mevziler ve tedirginlik", *Radikal*, 19.08.2015.

41 <http://t24.com.tr/haber/oz-yonetim-ilan-edilen-merkez-sayisi-16ya-yukseldi,306949>

42 Bakınız Tihv Rapor

43 Bakınız Tihv Rapor

44 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150908_hdp

8 Eylül 2015: Cizre’de sokağa çıkma yasağı yüzünden bir anne, evladının cenazesini derin dondurucuda bekletmek zorunda kaldı.⁴⁵

13 Eylül 2015: Diyarbakır’ın Sur ilçesinde ikinci kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁴⁶

14 Eylül 2015: Diyarbakır’ın Sur ilçesindeki sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.⁴⁷

15 Eylül 2015: Sekiz günlük sokağa çıkma yasağının uygulandığı Cizre’de 22 kişi yaşamını yitirdi.⁴⁸

19 Eylül 2015: Barış İçin Kadın Girişimi’nin (BİKG) çağrısıyla bir araya gelen kadınlar, Şırnak’ın Cizre ilçesinde yaşananları yerinde görmek ve Cizreli kadınlar ile dayanışmak için Cizre’ye doğru yola çıktı.⁴⁹

10 Ekim 2015: Ankara’da, KESK, DİSK, TMMOB ve TTB’nin düzenlediği “Barış Mitingi”nde iki büyük patlama meydana geldi. Patlamanın sonucunda 100 kişi öldü, 400’den fazla kişi yaralandı.⁵⁰

10 Ekim 2015: Sur ilçesinde üçüncü kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁵¹

13 Ekim 2015: Sur ilçesindeki sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.⁵²

20 Ekim 2015: “PKK terör örgütü değildir.” sözlerinden dolayı tutuklama talebiyle mahkemeye sevk edilen Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi serbest bırakıldı. Serbest bırakılışının ardından adliye önünde basın açıklaması yapan Elçi, “Sözlerimin arkasındayım. PKK ya da KCK örgütünün terör örgütü kavramı içinde ifade edilemeyeceğine inanıyorum.” dedi.⁵³

21 Ekim 2015: HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, Van’ın Tuşpa ilçesinde yaptığı miting konuşmasında “AK Parti iktidardan indirilirse buralarda Beyaz Toroslar dolaşacak.” diyen Başbakan Ahmet Davutoğlu’na “Seni o Beyaz Toros’un bagajına kapatıp Ankara’ya postalarlar.” dedi.⁵⁴

45 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/363255/Caresizlige_abluka...10_yasindaki_Cemile_nin_cesedi_buzdolabinda_saklandi.html

46 Bakınız Tihv Rapor

47 Bakınız Tihv Rapor

48 51 “STK’lardan Cizre raporu: 22 kişi kayıtlarını kaybetti, yaralıların tedavisi engellendi”, *Ağos*, 15.09.2015.

49 <http://hakikatadalethafiza.org/baris-sureci-kronolojisi/>

50 <https://www.evrensel.net/haber/262443/ankarada-baris-mitinginde-katliam>

51 Bakınız Tihv Rapor

52 Bakınız Tihv Rapor

53 <http://www.yuksekovahaber.com.tr/haber/serbest-birakilan-elci-ifade-ozgurlugu-hakkimi-kullandim-166802.htm>

54 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/391781/_Seni_o_beyaz_Toros_un_bagajina_kapa-

1 Kasım 2015: 1 Kasım'da gerçekleştirilen erken seçim sonucunda, AKP oyların %49,5'ini alarak tek başına hükümet kuracak çoğunluğu elde ederken HDP ise %10,75 oy alarak 59 milletvekiliyle parlamentoya girdi.⁵⁵

22 Kasım 2015: HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'a bir suikast girişiminde bulunulduğu ve Demirtaş'ın saldırısı sonrası durumunun iyi olduğu öğrenildi.⁵⁶

28 Kasım 2015: Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi, Sur'da yaptığı açıklamadan sonra başından silahla vuruldu ve hayatını kaybetti. **Sur'da dördüncü kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.**⁵⁷

30 Kasım 2015: Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi ve iki polisin öldürülmesinin ardından saldırının yaşandığı Sur ilçesinde altı mahalle ve bir caddede ilan edilen sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.⁵⁸

1 Aralık 2015: İçişleri Bakanlığı, 22 il için toplam 5 bin geçici köy korucusu tahsis etti.⁵⁹

2 Aralık 2015: Diyarbakır'ın Sur ilçesinde 5. kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁶⁰

10 Aralık 2015: Sur ilçesindeki sokağa çıkma yasağı kaldırıldı.⁶¹

13 Aralık 2015: Şırnak'ın Cizre ve Silopi ilçelerinde öğretmenlere mesajla hizmet içi eğitime alındıkları ve ilçeyi terk etmeleri bildirildi. Akşam saatlerinde bölgeye yoğun bir askeri sevkîyat başladı.⁶²

24 Aralık 2015: Beyaz Nöbet başladı.⁶³

27 Aralık 2015: HDP, HDK ve DBP'nin katılımıyla gerçekleşen Olağanüstü DTK toplantısında demokratik özerk bölgeler deklarasyonu yayımlandı.⁶⁴

---

tip_Ankara_ya_postalarlar_.html

55 <https://secim.haberler.com/2015/>

56 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/428441/Selahattin_Demirtas_a_suikast_girisimi..._Valilikten_aciklama_geldi.html

57 <http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151128-diyarbakir-tahir-elci>

58 Bakınız Tihv Rapor

59 <https://www.haberler.com/22-il-icin-5-bin-gecici-koy-korucusu-tahsis-edildi-7926622-haber/>

60 Bakınız Tihv Rapor

61 Bakınız Tihv Rapor

62 <http://www.hurriyet.com.tr/tum-ogretmenler-cizre-ve-silopiye-terk-ediyor-40026510>

63 Bakınız HDP Raporu 56

64 <http://www.milliyet.com.tr/dtk-sonuc-bildirgesinde-gundem-2170231/>

30 Aralık 2015: KCK/PKK sokağa çıkma yasağı uygulanan yerlerde YPS (Yeke-niyên Parastina Sîvil) oluşumunu başlattı.⁶⁵

2016

11 Ocak 2016: Türkiye'deki 89 üniversiteden 1128, yurtdışından 355'i aşkın akademisyen ve araştırmacı Türkiye Devletine şiddete son verme ve müzakerelere koşullarını hazırlama çağrısı yapan "Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı metne imza verdi.⁶⁶

14 Ocak 2016: Diyarbakır'ın Çınar ilçesi Emniyet Müdürlüğü'ne bombalı saldırı sonucu 6 kişi yaşamını yitirdi.⁶⁷

2 Şubat 2016: Diyarbakır'ın 11 mahallesinde sokağa çıkma yasağı süren merkez Sur ilçesinde, yasak kapsamı genişletildi. İlçenin Sur içinde kalan son 4 mahallesinde de kaymakamlık tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁶⁸

3 Şubat 2016: Haber nöbeti başladı.⁶⁹

5 Şubat 2016: Başbakan Davutoğlu Terörle Mücadele Eylem Planı'nı Mar-din'de açıkladı.⁷⁰

6 Şubat 2016: 13 ilden 500'ün üzerinde kadın, barış talebiyle Diyarbakır Sümerpark'ta buluştu.⁷¹

12 Şubat 2016: Beyaz Nöbet sonlandı.⁷²

17 Şubat 2016: Ankara'da asker taşıyan servis aracına yapılan bombalı saldırıda 28 kişi yaşamını yitirdi. Eylemi TAK üstlendi.⁷³

19 Şubat 2016: 1. Koridor⁷⁴

---

65 <http://www.haberhergun.com/gundem/pkkdan-yeni-olusum-yps-h42o6o.html>

66 <https://bianet.org/bianet/toplum/170969-akademisyenler-bu-suca-ortak-olmayacagiz-diyor>

67 <https://www.evrensel.net/haber/270006/diyarbakir-cinar-emniyet-mudurlugune-bombali-arac-la-saldiri>

68 <http://www.haberay.com.tr/guncel/diyarbakir-surda-yasak-kapsami-genisletildi-h16326.html>

69 Bakınız HDP Raporu 58

70 <http://www.ntv.com.tr/turkiye/davutoglu-terorle-mucadele-eylem-planiniacikladi,oclofR-ozjo6Gn8MIJwiGA>

71 <http://bianet.org/bianet/2016/2/6>

72 Bakınız HDP Raporu 56

73 <https://www.haberler.com/ankara-patlama-8169129-haberi/>

74 Bakınız HDP Raporu 62

22 Şubat 2016: “Bodrum” ve “Ambulans” krizlerinden sonra Cizre’de hastaneye ulaştırılan cenaze sayısı 167’yi buldu.⁷⁵

23 Şubat 2016: 2. Koridor⁷⁶

24 Şubat 2016: 3. Koridor⁷⁷

26 Şubat 2016: Türksat üzerinden yayın yapan İMC TV’nin yayını kesildi.⁷⁸

26 Şubat 2016: 4. Koridor⁷⁹

02 Mart 2016: Cizre’deki sokağa çıkma yasağı 79 gün sonra kısmi olarak kaldırıldı.⁸⁰

9 Mart 2016: Diyarbakır Sur’da operasyonlar durduruldu ve 28 Kasım 2015’te başlayan sokağa çıkma yasağı 103 gün sonra kısmi olarak sona erdi.⁸¹

13 Mart 2016: TAK’ın üstlendiği Ankara Güven Park’ta yapılan saldırıda 37 kişi hayatını kaybetti.⁸²

13 Mart 2016: Sur ilçesinde altıncı kez sokağa çıkma yasağı ilan edildi.⁸³

16 Mart 2016: Suriçi’nde Acele Kamulaştırma Kararı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarıldı.⁸⁴

21 Mart 2016: Bakanlar Kurulu kararı ile riskli alan sınırları içerisinde bulunduğu öne sürülen Sur ilçesinin 15 mahallesinde 368 adadaki 6 bin 300 parsel, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Acele Kamulaştırma Kararı ile kamulaştırıldı.⁸⁵

29 Mart 2016: Haber nöbeti sonlandı.⁸⁶

---

75 137 cenaze bekliyor: Cizir’de suç aletleri yok ediliyor”, *Özgür Gündem*, 22.02.2016.

76 Bakınız HDP Raporu 64

77 Bakınız HDP Raporu 65

78 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160226_imctv_turksat

79 Bakınız HDP Raporu 65

80 “79 günlük sokağa çıkma yasağının ardından ilçeye dönen Cizreliiler, şimdi ne yapacak?”, *T24*, 03.03.2016.

81 Bakınız Tihv Rapor

82 http://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-kizilayda-bombali-saldiri-37-olu,sxYYSU-FdUeqj16Ok6GjdQ_

83 Bakınız Tihv Rapor

84 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160325-15.pdf>

85 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40224152>

86 Bakınız HDP Raporu 60

1 Nisan 2016: Referandum mitingi için Diyarbakır'a gelen Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan «Toplam 2 bin Diyarbakır evi yapıp turizmin hizmetine sunacağız.» dedi.⁸⁷

22 Mayıs 2016: Diyarbakır'ın Sur ilçesinde 11 Aralık'tan bu yana süren sokağa çıkma yasakları kapsamında 14 sokakta yasak kaldırıldı, ilçede sokağa çıkma yasağı devam ediyor.⁸⁸

15 Temmuz 2016: Türk Silahlı Kuvvetleri'ne darbe girişimi⁸⁹

20 Temmuz 2016: 3 ay süresince Olağanüstü Hal İlanı⁹⁰

28 Eylül 2016: Zarak TV yayınına son verildi.⁹¹

19 Ekim 2016: 3 ay süreyle OHAL uzatıldı.⁹²

7 Kasım 2016: Zarak TV yayına geri döndü.⁹³

2017

4 Ocak 2017: «TOKİ Peyzaj Düzenlemesi ve Rekreasyon Projesi, Geleneksel Diyarbakır Evleri ile Dicle Vadisi Peyzaj ve Rekreasyon Projesi 1. Etapı»nın temelini atılması için Sur ilçesindeki İçkale'de tören düzenlendi.⁹⁴

18 Ocak 2017: 3 ay süreyle OHAL uzatıldı.⁹⁵

14 Mart 2017: İlçe Jandarma Komutanlığı'nda, göreve yeni başlayan 274 güvenlik korucusu resmen göreve başladı.⁹⁶

16 Nisan 2017: Anayasa değişikliği referandum sonuçları %51.41 'Evet' ve %48.59 'Hayır' oylarıyla sonuçlandı.⁹⁷

---

87 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40224152>

88 <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/175058-sur-un-14-sokaginda-yasak-kaldirildi>

89 <http://www.dw.com/tr/15-temmuz-darbe-giri%C5%9Fimi-karanl%C4%B1kta-kalanlar/a-39705368>

90 <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1269113-olaganustu-hal-ohal-nedir>

91 <http://diyarbakiryenigun.com/aralarinda-zarak-tvnin-de-oldugu-bircok-tv-kanalinin-yayini-durduruldu/>

92 <http://www.ntv.com.tr/turkiye/ohal-3-ay-daha-uzatildi,N7nXa1byFU-17CZGMDpWBg>

93 <http://www.dw.com/tr/zarak-tvnin-kapat%C4%B1lma-karar%C4%B1-kald%C4%B1r%C4%B1d%C4%B1/a-36295239>

94 <http://www.toki.gov.tr/haber/sur-yeniden-insa-ediliyor>

95 <http://www.ulusal.com.tr/gundem/ohal-3-ay-daha-uzatildi-h137150.html>

96 <http://www.milliyet.com.tr/diyarbakir-da-274-guvenlik-korucusu-diyarbakir-yerelhaber-1904693/>

97 <http://referandum.ntv.com.tr/>

19 Nisan 2017: 3 ay süreyle OHAL uzatıldı.⁹⁸

22 Mayıs 2017: Sur'un Alipaşa ve Lalebey mahallelerinde insanların evlerini terk sürecini hızlandırmak için elektrik ve sular kesildi.⁹⁹

23 Mayıs 2017: Alipaşa ve Lalabey mahallelerinin bir bölümünde yıkım başladı.¹⁰⁰

29 Mayıs 2017: Mahalle sakinlerine destek amacıyla «Sur'un Yıkımına Hayır» Platformu kuruldu.¹⁰¹

10 Haziran 2017: Diyarbakır Mimarlar Odası Eş Başkanı Şerefhan Aydın «Sur'da 40'a yakın betonarme Diyarbakır evi yapılıyor. Fakat yapılan bu evler, Diyarbakır'ın kültürüne, mimarisine uymuyor. Hatta çok aykırı teknik detaylar var.» dedi.¹⁰²

15 Haziran 2017: CHP Adalet Yürüyüşü'ne başladı.¹⁰³

17 Temmuz 2017: Sur'da “kentsel dönüşüm”e karşı kurulan Sur'un Yıkımına Hayır Platformu, “Diyarbakır Suriçi ortak dünyamızdır, yıkım durdurulsun” sloganıyla imza kampanyası başlattı.¹⁰⁴

19 Temmuz 2017: 3 ay süreyle OHAL uzatıldı.¹⁰⁵

25 Temmuz 2017: Vicdan ve Adalet Nöbeti HDP tarafından başlatıldı.¹⁰⁶

10 Eylül 2017: Sur'un bazı mahallelerindeki sokağa çıkma yasağı 641 gündür devam ediyor.¹⁰⁷

---

98 <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/04/19/ohal-3-ay-daha-uzatildi>

99 <http://baslangicdergi.org/surici-eskinin-enkazi-yenin-belirsizligi/>

100 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40224152>

101 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40224152>

102 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40224152>

103 <https://www.cnnturk.com/son-dakika-kemal-kilicdaroglu-adalet-yuruyusunu-baslatti>

104 <http://gazetekarinca.com/2017/07/surici-ortak-dunyamizdir-yikima-karsi-imza-kampanyasi-baslatildi/>

105 <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-ohal-3-ay-daha-uzatildi-siyaset-2486393/>

106 <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201707251029422953-hdp-vicdan-adalet-nobeti/>

107 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/815524/Diyarbakir_Sur_da_bitmeyen_yasak_ve_yikimler.html

KAYNAKÇA

- Agamben, G. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Stanford UP, 1998. [Kutsal İnsan]
- Ahmed, Sarah. "Home and Away: Narratives of Migration and Estrangement" *International Journal of Cultural Studies*, Vol. 2, Issue 3, 1999, 329-47.
- Arendt, H. *The Human Condition*, University of Chicago Press, 1998. [İnsanlık Durumu]
- Arendt, H. *Origins of Totalitarianism*. Harcourt, Brace, Jovanovich, 1973. [Totalitarizmin Kaynakları]
- Bachelard, Gaston. *The Poetics of Space* Beacon Press, 1994.
- Bernardes, J. "'Doing Things with Words': Sociology and 'Family Policy' debates." *Sociological Review*, 35, 1987, 679-702.
- Blunt, Alyson. "Cultural Geography: Cultural Geographies of Home." *Progress in Human Geography*, Vol. 29, Issue 4, 2005, 505-515.
- Bora, Tanil. "Sol ve Yerlilik Meselesi." *Birikim*, Sayı:111-112, 1998, 47-55.
- Brah, Avtar. *Cartographies of Diaspora Contesting Identities* Routledge, 1996.
- Butler J, Spivak G. C. *Who Sings the Nation-State: Language, Politics, Belonging*. Seagull Books, 2011. [Ulus-Devlet Marşını Kim(ler) Söyler?]
- Chapman,T. "Stage Sets for Ideal Lives: Images of Home in Contemporary Show Homes." *Ideal homes?: Social change and domestic life*. Edited by Chapman, T. and Hockey, J., Routledge, 1999.
- Cieraad, I. "Introduction: Anthropology at Home." Edted by Cieraad, I. *At Home: An Anthropology of Domestic Space*. Syracuse University Press, 1999.
- Cooper, C. "The House as Symbol of the Self." *Environmental Psychology: People and Their Physical Settings*. (2nd ed.), Edited by Proshansky, H.M., Ittelson, W.H. and Rivlin L.G, Holt, Rinehart, and Winston, 1976.
- Crenshaw, Kimberle. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex. A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics." *The Black Feminist Reader*. Edited by Joy James/ Denean Sharpley-Whiting, Blackwell, 2000.
- Creswell, Tim. *Place: An Introduction*. Wiley and Blackwell, 2014.
- Çiçek C. Coşkun V. *Dolmabahçe'den Günümüze Çözüm Süreci: Başarısızlığı Anlamak ve Yeni Bir Yol Bulmak*, Barış Vakfı, 2016.
- Darke, J. "Women and the Meaning of Home." *Housing Women*. Edited by Gilroy, R. and Woods, R., Routledge, 1994.

- De Beauvoir, Simone. *The Second Sex*, Vintage, 2011. [İkinci Cins]
- Dovey, K. "Homes and Homelessness." *Home Environments* Edited by Altman, I., Werner, C., Plenum Press, 1985.
- Eisenstein, H. *Contemporary Feminist Thought*, Unwin Paperbacks, 1984.
- Ferguson, Ann and Nancy Folbre. "The Unhappy Marriage of Patriarchy and Capitalism." *Woman and Revolution. A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*. Edited by Lydia Sargent, South End Press, 1981.
- Finighan, W.R. "Some Empirical Observations on the Role of Privacy in the Residential Environment." *Man-Environment Systems*, 10, 1980, 3-4.
- Giddens, A. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Polity Press, 1984.
- Gilman, C.P., "The Home: Its Work and Influence." *The Politics of Housework*, Edited by Malos, E., Allison and Busby, 1980.
- Ginsberg, R. "Mediations on Homelessness and Being at Home: In the form of a Dialogue." *The Ethics of Homelessness* (Vol. 86), Edited by Abbarno, G.J.M., Rodopi, 1999.
- Hartmann, Heidi. "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. Towards a More Progressive Union. *Women and Revolution. A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*. Edited by Lydia Sargent, South End Press, 1981.
- Halkların Demokratik Partisi, *HDP Sur Raporu*, 9 Haziran 2016, HDP, 2016.
- hooks, bell. *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics*. South End Press, 1999.
- Harvey, David. *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Blackwell Publishers, 1996.
- Heidegger, Martin. *Poetry, Language and Thought*. Harper Perennial, 1976.
- İnsan Hakları Derneği, *Çatışmalı Ortamlarda Meydana Gelen İnsan Hakları İhlalleri (24 Temmuz 2015-24 Temmuz 2016)*, İHD, 2016.
- Jackson, M. *At Home in the World*. Harper Perennial, 1995.
- Korosec-Serfaty, P. "Experience and use of the dwelling." *Home Environments*. Edited by Altman, I. and Werner, CM., Plenum, 1985.
- Küçükırca, İ. A. *Homemaking and Homelessness*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, State University of New York, 2011.
- Lefebvre, H. *The Production of Space*. Wiley-Blackwell, 1992. [Mekanın Üretimi]
- Legg, Stephen. "Memory and Nostalgia." *Cultural Geographies* 11, 1, 2004, 99-107.
- Mallet, Shelley. "Understanding Home: A Critical Review of the Literature." *Sociological Review* 52, 1, 2004, 62-89.
- Massey, D. "A Place Called Home?." *Sace, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.

- Moore, B. *Privacy: Studies in Social and Cultural History*. Sharpe, 1984.
- Munro, M. and Madigan, R. "Negotiating Space in the Family Home." *At Home: An Anthropology of Domestic Space*, Edited by Cieraad, I., Syracuse University Press, 1999.
- Oakley, N. *The Sociology of Housework*. Martin Robertson, 1974.
- Perkins, H. and Thorns, D. "Making a Home: Housing, Lifestyle and Social Interaction." EHNHR 2000 Conference, Gayle, 26–30 June 2000, Sweden.
- Porteous, J.D. "Home: The Territorial Core." *Geographical Review*, 66, 4, 383–390.
- Rapport, Nigel and Andrew Dawson. *Migrants of Identity Perceptions of Home in a World of Movement*, Berg, 1998.
- Relph, Edward. *Place and Placelessness*. Pion, 1976.
- SAMER. *Suriçi Zorunlu Göç Araştırma Raporu (25 Mart-25 Nisan 2016)*. SAMER, 2016.
- Sarup, Madan. "Home and identity." *Travellers' Tales: Narratives of Home and Displacement*. Edited by Jon Bird, Barry Curtis, Melinda Mash, Tim Putnam, George Robertson, Lisa Tickner, Routledge, 1994.
- Seamon, David, Robert Mugerauer. *Dwelling, Place and Environment towards a Phenomenology of Person and World*. Martinus Nijhoff Publishers, 1985.
- Sibley, D. *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*, Routledge, 1995.
- Simmell, G. "The Stranger." *The Sociology of Georg Simmel*, Translated by Kurt Wolff, Free Press, 1950.
- Smith Barbara. "Introduction." *Home Girls*. Edited by Barbara Smith, Kitchen Table- Women of Color Press, 1983.
- Somerville, P. "Homelessness and the Meaning of Home: Rooflessness and Rootlessness?" *International Journal of Urban and Regional Research*, 16, 4, 1992, 529–539.
- Sommerville, Peter. "The Social Construction of Home" *Journal of Architectural and Planning Research*, 14, 3, 1997, 226–45.
- Soyukaya, Nevin. Diyarbakır /Suriçi Çatışma Süreci ve Sonrası Tahribatı Hasar Tespit Raporu 16 Haziran 2017. <https://www.barisbloku.org/wp-content/uploads/2017/07/G%C3%9CNCEL-SUR-RAPOR-NEV%C4%B0N-SOYUKA-YA16.6.2017-pdf.pdf>. Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017.
- Tuan, Yi-Fu. "A View of Geography." *American Geographical Society*, 81, 1, 1991, 99–107.
- Tucker, Aviezer, "In Search of Home." *Journal of Applied Philosophy*, 11, 2, 181–187, 1994.
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı. *16 Ağustos 2015-16 Ağustos 2016 Tarihleri Arasında Sokağa Çıkma Yasakları ve Yaşamını Yitiren Siviller Bilgi Notu*, TİHV, 2016.

- Wardhaugh, J. "The Unaccommodated Woman: Home, Homelessness and Identity." *Sociological Review*, 47, 1, 1999, 91–109.
- Webster, Wendy. *Imagining Home Gender, 'Race' and National Identity*. UCL Press, 1998.
- Wright, G. "Prescribing the Model of Home." *Social Research*, 58, 1, 1991, 213–225.
- Wu, K.-M. "The Other is My Hell; The Other is My Home." *Human Studies*, Vol. 16 Issue 1–2, 1993, 193–202.
- Young, I. M. *Intersecting Voices/Dilemmas of Gender, Political Philosophy and Policy*. Princeton University Press, 1997.

DİSA, siyaseten bağımsız, çoğulcu bir araştırma enstitüsü olarak 8 Mart 2010 tarihinde Diyarbakır'da kurulmuştur. Enstitümüz çalışmalarını 3 araştırma programı ekseninde yürütmektedir. DİSA, araştırma programları kapsamındaki alanlarda araştırmacılar için bir merkez işlevi görmeyi, toplumun sosyal ve siyasal gelişiminin önünü açacak araştırmalar yaparak geleceğe yönelik politikaların oluşturulmasına birinci elden, nesnel ve saha çalışmasına dayalı bilgi temelinde katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

DİSA, farklılıkların barış içinde bir arada varolmalarını mümkün kılan eşitlikçi toplumsal duyarlılığın artması ve diyalogun gelişmesi amacıyla araştırmalar yayımlayarak ilgililerin dikkatine sunmakta; konferans, sempozyum, panel, çalıştay, atölye ve raporlar aracılığıyla bilgi paylaşımına katkı sağlamaktadır.

Anadili ve Pedagoji Araştırma Programı; eğitimde anadilinin kullanılmamasından kaynaklanan sorunlar ile dil ve eğitim politikalarını ele alan araştırmalar yaparak anadili temelli çokdilli eğitime dair model önerileri geliştirmektedir.

Enstitümüz anadilini sosyalleşme evresinde ve örgün eğitim süreçlerinde geliştiremeyen çocuklar nezdinde diller arası hiyerarşinin sonuçlarını ortaya koymakta ve çokdilli yaşamın pedagojik imkanlarını araştırmaktadır.

Anadilinin kuşaklar arası değişimi, linguistik sınırlamaların toplumsal algı ve dışlanma ile ilişkisi, sözlü çocuk edebiyatı ürünlerinin ve oyunların eğitim kaynaklarına dönüştürülmesi, çokdilli ve çokkültürlü eğitim modelleri, toplumsal travma yaşamış çocuklarda kültürel yaratıcılık potansiyelinin teşvik edilmesi ve eğitimci eğitimi konuları bu araştırma programının öğeleridir.

Adalet ve Barış İnşası Araştırma Programı; dünyada «çatışma çözümü» olarak tanımlanan çalışmaların bölge realitesi ışığında çözümlendiği bilgi ve veri üretimini içeriyor.

Adaletin bir hukuk düzenlemesi, barışın ise pazarlık sonucu ulaşılan bir asayiş durumuna indirgenmesinin uzun ve iniş-çıkışları olan bir barış inşasından farkını ortaya çıkaran araştırmaları, karşılaştırmalı analizleri ve tartışmaları yürütüyor.

Silah bırakma ve silahsızlanma, paramiliter ve paralel yapılar, sivil halkın korunması, çatışma sonrası ve topluluk temelli adalet, geçmişle yüzleşme

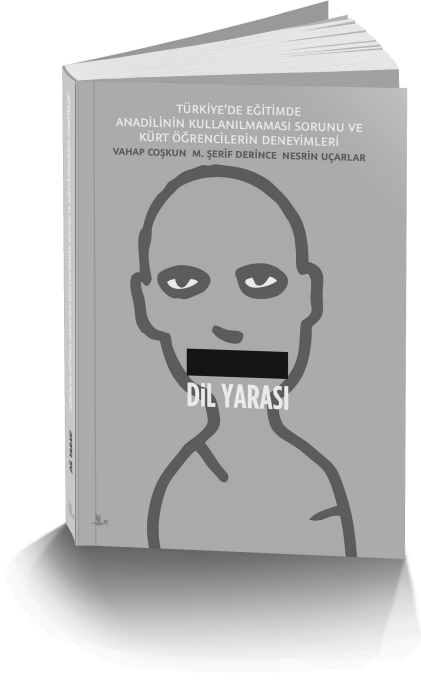
ve hakikatleri açığa çıkarma, farklı ülkelerdeki geçiş, müzakere ve barış inşası süreçleri, bölgesel çatışma dinamiklerinin yerel süreçlere etkileri, arbuluculuk ve izleme mekanizmaları, kesintiye uğrayan süreçlerin analizi gibi alt araştırma ve tartışma alanlarında yapılan çalışmaları kitaplaştırır.

Diyarbakır İçin Sürdürülebilir Yaşam ve Mekan Araştırma Programı; insan merkezli, ademi-merkeziyetçi ve dayanışmacı bir yerel ekonominin, doğal ve kültürel dokuya duyarlı mekan politikalarının imkanları üzerine odaklanan bir programdır.

Bölgede ekonomik gelişmeyi toplumsal sonuçlarından kopuk ele alan merkeziyetçi bürokratik güdümlü yatırım ve kentleşme politikalarının insani gelişme sorunlarını büyütmesi gerçeğinden yola çıkarak yapılan araştırmaları yürütmek ve sonuçlarını tartışmak hedefi ile tasarlanmıştır

Kent ve barınma politikalarında katılım, barış ekonomisi, özerklik ve merkezi kaynak dağılımı, katılımcı bölgesel ekonomi ve yeşil kentleşme örnekleri, kooperatif sosyal dayanışma ağı ekonomileri, yakın-yerellik tarımı, mekan-insan doğa ilişkisinin iktisadı, yoksullukla mücadele politikaları bu programın Diyarbakır ve çevresine özgü araştırma alt-başlıklarıdır.

DİSA Anadili ve Pedagoji Araştırmaları

Eğitimde anadilinin kullanılması, bir insan hakkıdır. Çağdaş hukukun çerçevesini çizen birçok metinde, insanların kendi dillerinde eğitim yapmaları bir hak olarak tanınmıştır. Bütün vatandaşlarına eşit hizmet etme yükümlülüğü bulunan devletlerin görevi, bu hakkın kullanılması için gerekli önlemleri almaktır.

Ancak Türkiye’de -herkese standart bir kimlik ve yaşam tarzı dayatan vatandaşlık anlayışı nedeniyle- Kürtler eğitimde anadillerini kullanma hakkından mahrum edilmektedir.

Bu mahrumiyet, hem giderek zayıflayan Kürt dilinin korunmasını ve geliştirilmesini imkânsız kılmakta, hem anadili Kürtçe olan çocukları eğitim süreçlerinde dezavantajlı konuma getirerek bu çocukların okul başarılarını olumsuz yönde etkilemekte ve hem de toplumsal barışı zedelemektedir.

“Dil Yarası”, bu sorun alanlarını odağına alan bir çalışmadır.

Bu çalışmanın başlıca iki gayesi vardır: İlki, eğitimde Kürtçenin kullanılmamasının yarattığı siyasal, toplumsal, ekonomik, psikolojik, eğitsel ve dilsel tahribatları ortaya koymaktır.

İkincisi ise, bu tahribatları ortadan kaldırmaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bunun için “Dil Yarası”, hem Türkiye’nin sorunlu siyasal mirasına işaret etmiş, hem bu mirasın yaratmaya devam ettiği sorunları tespit etmiş ve hem de sahada elde ettiği bulguları kuramsal analizler ve farklı ülkelerin deneyimleriyle birlikte ele alıp kısa ve orta vadede hayata geçirilebilecek çözüm önerileri sunmuştur.

“Dil Yarası”, bugün devam etmekte olan anadilinde eğitim tartışmalarının derinleşmesine ve Türkiye’de – Kürtçenin eğitimde kullanılmasına da kapsayan- çokdilli bir eğitim anlayışının geliştirilmesine katkı sunabilmeyi ümit etmektedir.

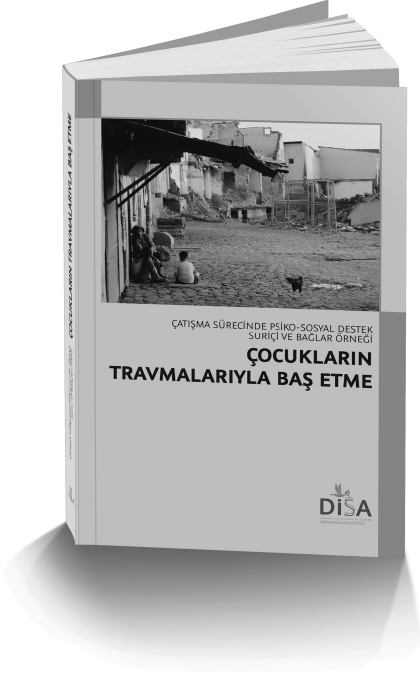
DİSA Anadili ve Pedagoji Araştırmaları

Bir toplum, kendi coğrafyasında tarihsel olarak sahip olduğu dili ve kültürü özgür bir şekilde ifade edip eğitim süreçlerinde temel kaynaklar olarak kullanabilirse, bilinçli ve kendisiyle barışık bireyler yetişecektir. Fakat aynı toplum, egemenlerin zor ve zulmünden dolayı ana materyal olarak kendi değerlerini değil de muktedirlerinkini kullanırsa, kendi coğrafyasından, tarihinden, kültüründen ve dilinden uzaklaşacak ve yabancılaşmış, özgüveni eksik bireylere sahip olacaktır. Zengin bir dile, kültüre, tarihe ve coğrafyaya sahip olmakla beraber, muktedir ve sömürgeci devletlerin uygulamalarından dolayı Kürt ulusunun gelişimi sürekli engellenmiştir. Bu yüzden Kürt ulusunun dil ve kültür değerlerinden ancak cüzi bir kısmı yazılı olarak yeni kuşaklara yetiştirme olanağını elde edebilmiştir. Kürtler dengbêj (halk ozanı) çirokbej (masal anlatıcı) ve stranbejler (şarkıcı) yoluyla değerlerini sözlü olarak koruyup bugüne taşımış ve böylece sözlü kültür açısından ciddi bir birikim oluşturabilmişlerdir.

Bu çalışmanın ilk ayağı olan saha araştırması, Kuzey Kürdistan'ın beş bölgesinde genel itibarıyla yetmiş sekiz günde; on dört il, otuz iki ilçe, iki kasaba ve yetmiş altı köyde; 854 kişiyle görüşülerek yapılmıştır. 2014 yılında, Haziran ayının sonundan Eylül ayının ortasına kadarki zaman aralığında yürütölen bu araştırma, Kürdistan'ın kuzeyindeki Kürtlerin folklorunun kaydedilmesini ve arşivlenmesini kapsamaktadır. Bu geniş kapsamlı çalışmanın amacı, sahada toplanan sözlü edebiyat ürünlerinin pedagojik değerlendirilmeyle okulöncesi eğitiminde kullanılmak üzere materyal olarak hazırlanmasıdır.

DİSA Anadili ve Pedagoji Araştırmaları

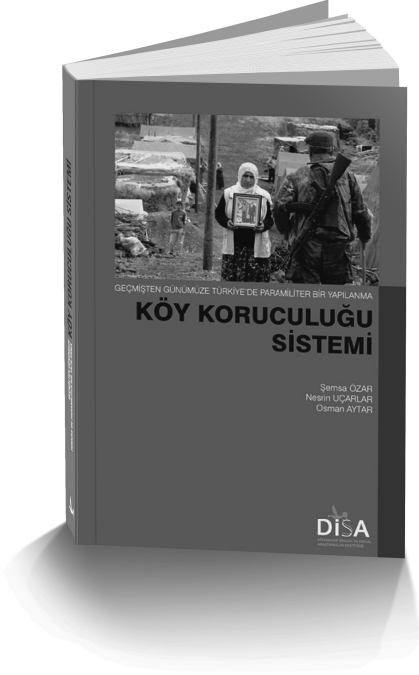

Bu raporda Bağlar ve Suriçi'nde çatıŐmaya maruz kalmış ve tanıklık etmiş çocukların durumunu anlamaya yönelik aile görüŐmeleri sırasında tespit edilen bulgular ıŐıŐında, Diyarbakır Kent Konseyi Çocuk Meclisi ve DİSA bünyesinde oluşturulan psiko-sosyal destek ekibince önerilen ve uygulanan travmayla baş etme yöntemleri ile çatıŐmadan kaynaklanan olumsuz koŐullarda gerçekteŐirilen psiko-sosyal destek çalıŐmasının etkileri deŐerlendirilmektedir.

Çalışmada yer alan ekibe yönelik 2016 yılının Aralık ayında başlayan ve bir ay süren sanat ve oyun terapisi ile yaratıcı drama alanındaki güçlenme çalıŐmalarının ardından birinci üç ay Bağlar'da ve ikinci üç ay Suriçi'nde ikamet eden çocuklarla güvenli bir mekanda, çiftdilli yürütölen psiko-sosyal destek çalıŐmasının finalinde iki aylık sanat atöyeleri düzenlenmiŐtir.

Travmayla baş etmede anadilinin, sanatın ve mekanın iyileŐtirici etkisi göz önünde bulunduğuğunda bu raporun, bölgede olduğu kadar dünyanın farklı yerlerindeki çatışma süreçlerinde de çocuklara yönelik yürütölecek psiko-sosyal destek çalışmalarına katkı sağlayacağını umuyoruz.

DİSA Adalet ve Barış İnşası Araştırmaları

Araştırmada, Türkiye’de devletin, sivil vatandaşları silahlandırarak, “devlet yanlısı” ve “devlet düşmanı” olarak kamplaştırma araçlarından biri olan köy koruculuğu sistemi, tarihsel ve sosyal bir bağlam içerisine yerleştirilerek inceleniyor. Bu çalışma, Geç Osmanlı paramiliter yapılanması olan Hamidiye Alayları ile 1985’ten bugüne sürdürülen “çağdaş” köy koruculuğu arasındaki sürekliliğin arka planını aydınlatıyor.

Köy koruculuğunu, yaklaşık 30 yıl boyunca, hem izale edilmesi gereken iltihaplı bir yara, hem de vazgeçilemeyen silahlı bir güç olarak kabullenmek, farklı siyasal iktidar odaklarının ortak paydası oldu. Bu ikili tutumun ardındaki saiklerin izini, araştırmamızın Meclis tutanakları ve basın organlarına dayalı bölümünde sürüyoruz.

Bu araştırma, koruculuk sisteminin sadece bir iktidar aracı, Kürt Toplumunu kamplaştırma aygıtı ya da silahlı bir suç dünyası değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun, bir insani yıkım deneyimi olduğunu gözler önüne seriyor. İlk kez bu denli geniş bir kapsamda yürütülen; korucular, eşleri ve çocukları ile kendi köylerinde yapılan görüşmelere dayanan bu saha çalışması, koruculuğa gönüllü olarak başlayanlarla, zor kullanılarak ya da farklı nedenlerle de olsa “mecburen” korucu olan köylüler arasındaki, koruculuk sistemi, devlet, PKK, Kürt kimliği ve bu sistem içindeki kendi rolleri gibi konularda, oldukça geniş bir yelpazede farklı bakış açılarının olduğunu ortaya koyuyor.

Araştırma, köy koruculuğu sistemini, ıslah edilebilecek bir kurum olarak değil, silahsız ve çatışmasız bir sürece geçerken, adalet arayışı ve sosyal güvence gibi mekanizmalarla sonlandırılması gereken bir aygıt olarak ele alıyor. Bu yüzden farklı ülkelerdeki paramiliter yapıların hangi hukuksal, siyasal ve toplumsal önlemlerle tasfiye edildiklerine ilişkin bir bölüm de içeriyor.

DİSA Adalet ve Barış İnşası Araştırmaları

“Artık giden gitti. Zaman artık gitti”.

Yirmi yıl önce, Türkiye'nin 90'larında, kocası sokakta vurularak öldürülmüş bir Vanlı kadının sözleri bunlar. Acısını böyle tok sözlü karşılayan da var, hâlâ ağıt yakan da... '90'lı yılların savaşıyla, ölümlerle, işkenceyle, kayıplarla dolu mirasıyla yüzleşmek, sadece doğrudan mağdurlarının değil, bütün toplumun, her insanın sorunu olmalı. Bu araştırma, böyle bir yüzleşmenin zorluklarına, imkânlarına, araçlarına dair kapsamlı bir zemin etüdüdür. Hem teorik ve kavramsal, hem de saha koşullarını tarayan pratik bir zemin etüdü. Çatışmalı dönemlerin sonrasında adalet nasıl sağlanır? Cezalandırıcı ve onarıcı adalet kavramları hangi kapıları açar? Hakikat hakkı neden bir “hak”tır?

Geçmişle yüzleşmede mağdurların, tanıkların, hayatta kalanların konumları nedir? Faillerin, sorumluların, seyirci kalanların, bilmeyenlerin -hele bilebilecekleri halde bilmeyenlerin- konumları nedir? Hafıza, yas tutma, bağışlama, hınç ve küskünlük, siyasal dostluk, nasıl işler bu yüzleşmede? Yüzleşme, bağışlama, helalleşme nasıl mümkün olur?

Bütün bu soruların cevabını, teorinin ve dünya tecrübesinin birikimlerinin sağlamasını Muş'ta, Bitlis'te, Van'da, Hakkari'de, Şırnak'ta, Mardin'de, Batman'da, Diyarbakır'da yapan bir çalışma.

DİSA Adalet ve Barış İnşası Araştırmaları

Bir yandan Türkiye'nin komşuları olan Suriye ve Irak'ta süren iç çatışmalar, öte yandan ülkede son yıllarda yaşanan sosyo-politik alt-üst oluşlar bazı kesintilerle birlikte 1984 yılından bu yana devam eden Kürt çatışmasının çözümünü dün'e göre daha da önemli kılıyor. Yaşanan alt-üst oluşlar hem Kürt çatışması tarafından besleniyor hem de bu çatışmanın formasyonunu doğrudan belirliyor. Kürt çatışmasının sonlanması ve toplumsal barış inşası bugün artık Kürt meselesinin siyasi çözümünden öteye bir anlam ifade ediyor. Zira çatışmaların sonlanması sadece Kürt alanının sosyo-politik ve sosyo-ekonomik olarak yeniden inşasının önünü açmayacaktır. Aynı zamanda, Türkiye'deki siyasi sistemin ve toplumsal hayatın yeniden inşasında Kürt meselesi belirleyici bir etkide bulunacaktır. Ötesi, bölgesel ölçekte sosyo-politik sistemin yeniden kurulması, Irak ve Suriye'de siyasi krizlerin aşılması da bugün geçmişe kıyasla çok daha fazla sınır-ötesi bir nitelik kazanan Kürt meselesinin ve ondan kaynaklanan çatışmaların çözümüne bağlı olarak şekillenecektir.

Çatışma çözümü ve toplumsal barış inşasına odaklanan bu araştırmada, Türkiye'nin Kürt çatışması tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektifle kapsamlı olarak ele alınıyor. Dünya deneyimleri ışığında, Kürt çatışmasının dünü, bugünü ve yarını sınır-ötesi bir bağlamda irdeleyen ve müzakereye dönüş imkanları tartışıyor. Araştırma bu nitelikleriyle alanda önemli bir boşluğu doldurma iddiasını taşıyor.

Ev'in bir mekan olarak kaybı, bu incelemede, bir hak mahrumiyeti, mahremiyete taciz, hafızaya yönelik tahrip ve sosyal dayanışmaya darbe boyutları ile ele alınıyor. Ev kaybını Diyarbakır'ın tarihi kent merkezinde yaşayanlar nezdinde bir saha çalışması yaparak ele almak, bir hukuk tartışması açıyor öncelikle. Ardından araştırmacı, kadınlarla konuşarak mahremiyete saldırı temasını ele almasına rağmen "yuva ve dişi kuş" iliştiirmelerine kapılmayan bir gözle incelemesini sürdürüyor. Bir mahalle sosyolojisi analizini içeriden yaptığı için kültürel özcü tekrarları, folklorik kalıpları aşmanın imkanlarını gösteriyor. Bu araştırma, disiplinlerarası bir inceleme olarak dünyanın pek çok yoksul semti için yapılan toplumsal dayanışma ağları analizine bir katkı yapıyor. Ancak bu veri-kavram-bilgi yoğun araştırmacının DİSA açısından görece bir yüksek manevi değeri de var. Bu değer, çatışmanın sonuçlarının yayılarak devam ettiği bir bağlamda, genel eğilimi doğrulayan istisnalar dışında Diyarbakır'ın batılı araştırmacılar, Suriçi'nin ise kentin sivil toplumunun çoğunluğu tarafından bile yetim bırakıldığı korkunun başat duygu olduğu bir evrede yapılmış bir saha çalışmasına dayanmasından kaynaklanıyor.

Bu araştırmacının hikayesi biraz da bizim hikayemiz. Bu hikayeyi özetledikçe elinizde tuttuğunuz bu kısa ve yoğun incelemenin görece manevi değerinin neden yüksek olduğunu anlayacaksınız.